

Poliisin sosiaaliviranomaisille antaman virka- avun laatu Vantaalla

Mila Mynttinen & Roosa Rantalainen

3/2021

TIIVISTELMÄ

Tekijät: *Mila Mynttinen & Roosa Rantalainen, Poliisin sosiaaliviranomaisille antaman virka-avun laatu Vantaalla*

Opinnäytetyön muoto: *tutkimuksellinen*

Julkisuusaste: julkinen

Ohjaaja: Mika Kyrönviita & Jari Saari

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämä opinnäytetyö käsittelee poliisin toimintaa sosiaaliviranomaisen virka-aputehtävillä. Tutkimus on tehty käyttämällä laadullista tutkimusmenetelmää ja tavoitteena on ollut selvittää, miten poliisit ovat suoriutuneet virka-aputehtävistä sosiaaliviranomaisten näkökulmasta. Tavoitteena on ollut löytää poliisin toiminnasta hyviä ja huonoja puolia, joiden pohjalta voidaan saada kehitysideoita niihin asioihin, missä poliisilla olisi vielä parannettavaa.

Opinnäytetyö on toteutettu teemahaastatteluiden avulla haastattelemalla kolmea sosiaaliviranomaista eri toimipisteistä Vantaalta. Tutkimuksessa keskityttiin pääasiassa lastensuojeluun liittyviin virka-apuihin. Kaksi haastateltavista työskentelee lastensuojelupalveluissa ja yksi sosiaali- ja kriisipäivystyksessä.

Tutkimuksessa selvisi, että sosiaaliviranomaisten käsitykset poliisien heille antamasta virka-avusta ovat kokonaisuutena katsottuna varsin positiivisia ja esiin nousi vain yksittäisiä seikkoja, joihin sosiaaliviranomaiset eivät ole tyytyväisiä poliisin toiminnassa. Sosiaaliviranomaisilla oli paljon hyviä kokemuksia poliisin kanssa työskentelystä virka-aputehtävillä. Ongelmien syynä olivat lähinnä avun saamisen kesto ja satunnaiset kokemukset poliisien asennoitumisessa.

Opinnäytetyö on kokonaan julkinen.

Sivumäärä: 39 + 2

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Maaliskuu 2021

Avainsanat: lastensuojelu, virka-apu, sosiaali- ja kriisipäivystys, sosiaaliviranomainen

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	1
2 TYÖN TAVOITTEET JA TARKOITUS	2
2.1 Aiheen rajausta.....	2
2.2 Tutkimuskysymykset.....	3
3 TUTKIMUSMENETELMÄ.....	4
3.1 Tutkimusmenetelmän valinta.....	4
3.2 Laadullinen tutkimus	5
3.3 Aineiston hankinta.....	5
3.4 Aineiston analysointi ja tulkinta	6
3.5 Aiempi tutkimus.....	7
4 KÄSITTEET	8
5 LAINSÄÄDÄNTÖ JA OHJEET.....	10
5.1 Poliisilaki	10
5.2 Poliisin virka-apu ohje	11
5.3 Lastensuojelulaki	13
6 VIRKA-APUTEHTÄVÄT.....	15
6.1 Tilastotietoa virka-avuiasta.....	15
6.2 Karanneet lapset.....	17
6.3 Sisäänkäynti	18
6.4 Kotikäynnin turvaaminen.....	18
6.5 Kuljetuksen turvaaminen.....	19
6.6 Väkivallan uhka tai epäily lapsen turvallisuudesta	19
7 LASTENSUOJELU JA SOSIAALI- JA KRIISIPÄIVYSTYS.....	20
7.1 Lastensuojelu.....	20
7.2 Sosiaali- ja kriisipäivystys.....	21
7.3 Sijaishuollon rajoitusoikeudet	21
8 HAASTATTELUT.....	24
8.1 Haastattelijoiden taustat.....	24
8.2 Virka-aputehtävät.....	24
8.3 Virka-aputehtävät käytännössä	25
8.3.1 Toimivat asiat	25
8.3.2 Kehitettävät asiat	26
8.4 Sosiaaliviranomaisen näkökulma	28
8.5 Kehitysideat	29
9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA OMA POHDINTA.....	30

9.1 Johtopäätökset.....	30
9.2 Oma pohdinta	32
9.3 Aiheeseen liittyviä jatkotutkimuksia	35
9.4 Tutkimuksen onnistuminen.....	35
9.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	36
LÄHTEET	38
LIITE 1: TEEMAHAASTATTELURUNKO	40
LIITE 2: SAATEKIRJE	41

1 JOHDANTO

Opinnäytteessä tutkimme, miten sosiaaliviranomaiset ovat kokeneet poliisin toimivan virka-aputehtävillä, joissa poliisi antaa virka-apua sosiaaliviranomaisille. Lisäksi tutkimme missä asioissa poliisin toiminnassa olisi kehitettävää sosiaaliviranomaisten näkökulmasta. Opinnäytteemme keskittyy tutkimaan poliisin sosiaaliviranomaisille antamia virka-apuja Vantaalla. Tutkimuksen tavoitteena oli nostaa esiin sosiaaliviranomaisille syntyneitä käsityksiä ja mahdollisia epäkohtia virka-apuihin liittyen. Halusimme tuoda työn avulla esiin käytännön kokemuksia hyvistä ja huonoista asioista, joita sosiaaliviranomaiset ovat kokeneet poliisien toiminnassa virka-aputehtävillä.

Poliisin opintoihin kuuluvassa työharjoittelussa huomasimme, että poliiseilla on paljon erilaisia mielipiteitä virka-aputehtävistä. Huomasimme myös, että virka-aputehtävien suorittaminen herätti paljon keskustelua ja kysymyksiä poliisin puolelta. Tehtävän tarkoitus ja työnjako tehtäville lähtiessä saattoi tuntua epäselvältä. Kuka kuljettaa? Miksi tähän tarvitaan poliisia? Miksi sosiaalityöntekijät eivät itse hae karannutta nuorta, jos ovat sen kerta karkuun päästäneet? Emme lähteneet hakemaan näihin kysymyksiin vastausta, vaan selvittämään, miten sosiaaliviranomaiset ovat kokeneet poliisien suorittuneen näistä virka-aputehtävistä. Moni poliisi on ehkä unohtanut, että sosiaaliviranomaisen virka-aputehtävän takana on yleensä apua tarvitseva perhe ja lapsi. Halusimme selvittää myös, millaisia käsityksiä sosiaaliviranomaisille on syntynyt poliisin toiminnasta tehtäviltä lasten ja nuorten edun näkökulmasta.

Tästä intoutuneena lähdimme selvittämään, ovatko sosiaaliviranomaiset tyytyväisiä saamaansa virka-apuun ja missä olisi vielä kehitettävää. Pyrimme tutkimuksella tuomaan myös kehitysideoita tutkimuksessa nousseisiin ongelmakohtiin. Pohdimme myös, olisiko toimintaa mahdollista kehittää selkeyttämällä kummankin viranomaisen rooleja tehtävillä. Toivottavasti työmme myötä sosiaalityöntekijöiden ajatukset poliisin toiminnasta nousevat enemmän puheeksi ja luovat intoa kehittää näiden kahden viranomaisen välistä yhteistyötä entisestään. Toivomme myös, että selkeyttämällä virka-apujen yhteistoimintaa mahdollistaisimme entistä paremman lasten edun toteutumisen kyseisillä tehtävillä.

Keskitymme tässä opinnäytetyössä lastensuojeluun liittyviin virka-apuihin. Aihe on erittäin ajankohtainen, sillä uutisissa ja muissa medioissa on ollut lähiaikoina pinnalla alaikäisten lasten ja nuorten hyvinvointi. Tämä on johtunut siitä, että vuoden aikana on tapahtunut poikkeuksellisen paljon alaikäisten tekemiä törkeitä rikoksia. Oireilevat nuoret ja lapset saavat apua muun muassa lastensuojelusta, joten tuntuu myös loogiselta, että poliisin antamaan virka-apuun on syytä tässä vallitsevassa tilanteessa kiinnittää enemmän huomiota. Myös lastensuojeluun liittyvästä resurssien puutteesta on ollut paljon keskustelua mediassa. Rajalliset resurssit niin lastensuojelun kuin poliisinkin puolella tuovat omat haasteensa myös viranomaisten välisen yhteistyön kehittämiseen.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin eteen tehdään yhteiskunnassa yhteistyötä monen toimijan kanssa, joten on enemmän kuin tärkeää, että sosiaaliviranomaiset ja poliisi tekevät myös tiivistä yhteistyötä. Välillä on tärkeää tarkastella olemassa olevaa tilannetta ja tämänhetkisiä toimintatapoja, jotta löydetään ne ongelmakohdat, joihin olisi ajankohtaista juuri tällä hetkellä puuttua. Tällaisten ongelmakohtien löytäminen vaatii asioiden tarkastelua käytännön näkökulmasta. Toiminnan kehittäminen ei vaadi aina edes varsinaisten ongelmakohtien löytämistä, koska vaikka ongelmakohtia ei löytyisi, voi silti toimintatapojen päivittäminen olla tarpeen. Tästä syystä opinnäytetyömme pureutuukin tarkastelemaan virka-aputehtäviä niiden sosiaaliviranomaisten kokemusten pohjalta, jotka ovat itse olleet konkreettisesti paikalla näkemässä poliisin toimintaa.

Tutkimuksen tekoa varten on saatu tutkimuslupa (VD/9406/13.00.00/2020) Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimialalta.

2 TYÖN TAVOITTEET JA TARKOITUS

2.1 Aiheen rajaus

Työmme aihe valikoitui poliisin opintoihin kuuluvan työharjoittelujakson aikana. Poliisin kenttäpartioiden keskuudessa huomasimme paljon erilaisia asenteita virka-aputehtäviin liittyen. Toiminnasta saattoi olla havaittavissa toistuvia ennakkoasenteita tehtävää kohtaan. Ennakkoasenteet saattoivat liittyä siihen, että tehtävänkuvasta ja työnjaosta ei ollut selkeää käsitystä. Tällaisia ennakkoasenteita tuli usein esiin esimerkiksi silloin, kun kyseessä oli sosiaaliviranomaisille annettava virka-aputehtävä. Joskus turhaa aikaa tuntui menevän enemmän sen miettimiseen, mikä kenenkin viranomaisen rooli on virka-aputehtävällä. Monesti miettiminen johti tehtävän hoitamisen pitenemiseen, koska ei ryhdytty saman tien tekemään mitään aktiivisia toimia tehtävän suorittamiseksi.

Nuorten ja lasten hyvinvoinnista puhuminen on noussut pinnalle lähiaikoina tapahtuneiden ja lisääntyneiden alaikäisten tekemien törkeiden rikosten vuoksi. Tämä toimi myös sytykkeenä siihen, että tutkimuksessa keskitytään virka-aputehtäviin, joissa lastensuojelulliset toimenpiteet ovat läsnä. Lastensuojelulliset toimenpiteet toivat mukanaan tutkimukseen myös lasten edun toteutumisen, jota voidaan pitää keskeisenä periaatteena aina kun ollaan yhteiskunnassa tekemisissä lasten ja nuorten kanssa. Tutkimuksen rajaaminen koskemaan pääasiassa lastensuojelullisia toimenpiteisiin oli välttämätöntä, koska aihe olisi muuten muodostunut liian laajaksi ja yhtenäisten johtopäätöksen tekeminen haastatteluiden pohjalta olisi ollut vaikeaa.

Keskityimme työssämme Vantaaseen, koska valtakunnallisesti pätevä tieto olisi vaatinut huomattavasti laajempaa työtä. Rajattuamme alueen maantieteellisesti koskemaan vain yhtä kaupunkia saimme samalla myös luotettavampaa tietoa toimintatavoista, jotka ovat tällä hetkellä käytössä juuri tietyllä alueella. Toimintatavat saattavat maanlaajuisesti poiketa niin lastensuojelun kuin poliisinkin

puolella suuresti, joten siltäkin kannalta tutkimuksen koskiessa koko maata, luotettavuus olisi saattanut kärsiä. Vantaalta valitsimme kolme haastateltavaa eri toimipisteistä, jotta saimme mahdollisimman suuren kirjon kokemuksia erilaisista toimipaikoista. Samalla saimme myös monipuolisen kirjon erilaisia virka-aputehtäviä. Tehtävien erilaisuus auttoi myös ymmärtämään sitä, vaikuttavatko erilaiset virka-aputehtävät poliisien toimintaan.

Valitsimme eri toimipisteistä jokaisesta yhden haastateltavan tutkimustamme varten. Lastensuojelun puolelta valitsimme yhden haastateltavan lastensuojelun virka-aikaisesta päivityksestä ja toisen nuorten vastaanottoyksiköstä. Näiden lisäksi valitsimme, mahdollisimman laajan kokonaiskuvan saamiseksi, haastateltavaksi yhden henkilön sosiaali- ja kriisipäivityksestä, joka kuuluu psykososiaaliin palveluihin.

2.2 Tutkimuskysymykset

Työmme tarkoituksena oli selvittää, miten poliisi on suoriutunut sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta virka-aputehtävistä. Jo aikaisemmin mainitut ennakoasenteet olivat syy siihen, miksi halusimme kuulla, miten poliisi on oikeasti käytännön kokemusten perusteella toiminut virka-aputehtävillä. Tarkoituksena oli myös saada tietoa tarkemmin siitä, mikä toimii virka-avuisissa tällä hetkellä ja mikä ei. Näihin mahdollisesti löytyviin heikkouksiin halusimme saada kehitysideoita, miten poliisin toimintaa voitaisiin parantaa sosiaaliviranomaisten näkökulmasta.

Yhtenä tärkeänä tekijänä tutkimuksemme tavoitteiden takana on lasten etu. Halusimme tutkia, miten poliisi voisi parantaa toimintaansa, jotta virka-aputehtävät hoituisivat niin, että lastensuojelulliset toimenpiteet saataisiin suoritettua parhaalla mahdollisella tavalla. Poliisin ja sosiaaliviranomaisten yhteistyö on erittäin tärkeää ja virka-aputehtävät ovat suuri osa yhteistyötä. Yhteistyön jatkuva kehittäminen kehittää myös lasten edun toteutumista kyseisillä tehtävillä, kun viranomaisten roolit ja yhteiset pelisäännöt ovat selvillä. Laadukkaasti hoidetut virka-aputehtävät auttavat lapsia ja nuoria saamaan sitä apua, mitä he tarvitsevat eli lastensuojelua.

Tällä tutkimuksella pyrimme vastaamaan alla oleviin tutkimuskysymyksiin.

Kuinka tyytyväisiä sosiaaliviranomaiset ovat poliisin antaman virka-avun laatuun?

Mitkä ovat virka-avun kehityskohteita?

Mitä ratkaisuja ongelmakohtiin voisi kehittää?

3 TUTKIMUSMENETELMÄ

3.1 Tutkimusmenetelmän valinta

Rajattuamme työmme aiheen ja muodostettuamme tutkittavina olevat kysymykset, lähdimme valitsemaan juuri meidän tarpeisiimme sopivaa tutkimusmenetelmää. Tutkimusmenetelmän valinnassa halusimme kiinnittää huomiota siihen, että tutkimuksessa saisimme mahdollisimman kattavan yleiskatsauksen Vantaan tämänhetkisestä tilanteesta. Tavoitteenamme oli kartoittaa nimenomaan henkilökohtaisesti kokemuksia niiltä Vantaalla toimivilta sosiaaliviranomaisilta, jotka ovat toimineet poliisin kanssa yhteistyössä.

Näiden kokemusten perusteella halusimme saada nostettua esiin syntyneitä käsityksiä ja ongelma-kohtia, jotka vaikuttavat olevan yleisesti kaikkien toimijoiden tiedossa. Tämän vuoksi haastattelimme juuri käytännön tason toimijoita, emmekä esimerkiksi esimiestehtävissä toimivia. Käytännön tason toimijoita haastatteleamalla koimme saavamme kaikkein ajankohtaisimman tiedon tilanteesta ja mahdollisesti enemmän kehitysideoita, jotka ovat suoraan sovellettavissa käytäntöön. Myös sosiaaliviranomaisten esimiehillä on varmasti kattava käsitys virka-avusta yleisesti. Koimme kuitenkin, että heidän käytännön kokemuksensa ei ole välttämättä niin laaja ja ajankohtainen. Tämän vuoksi koimme käytännön tason toimijoiden kokemusten palvelevan parhaiten tutkimuksemme tarkoitusta.

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä oli sopivin vaihtoehto meidän tarpeisiimme, joten päätimme käyttää sitä opinnäytteessämme. Halusimme tehdä laadulliseen tutkimukseen pohjautuvan tiedonkeruun haastatteluiden avulla. Haastattelut halusimme tehdä yksittäin eri toimipisteiden välillä, jotta vastaukset eivät olisi työntekijöiden keskenään päättämiä vastauksia vaan yksittäisten työntekijöiden omia käytännön kokemuksia. Tarkoituksenamme oli tekemiemme teemahaastatteluiden avulla pyrkiä ymmärtämään kokonaisuutena poliisin suorittaman virka-avun laatua Vantaalla. Halusimme haastatteluissa korostaa haastateltavan omien kokemusten esiin tuomista ja vapaata kerrontaa ja tästä syystä teemahaastattelu sopi tarkoitukseemme parhaiten. Halusimme tuoda esiin etenkin avoimia vastauksia käsittelemme teemoihin, jotta tutkimuksessa olisi mahdollista saada konkreettisia kehitysideoita.

Tutkimuksemme tarkoituksenamme ei ollut luoda tietoa, joka olisi tilastollisesti pätevää. Kokemuksiin perustuvassa haastattelussa tämä ei olisi ollut tarkoituksenmukaista eikä olisi palvellut työmme tavoitteita. Tästä syystä emme käyttäneet esimerkiksi kyselytutkimusta, jonka olisi saanut jaettua isomalle määrälle sosiaaliviranomaisia. Isompi määrä haastateltavia ei olisi palvellut työn tarkoitusta yhtä hyvin ja tuloksista tehtävien johtopäätösten muodostaminen olisi muodostunut hankalaksi. Teemahaastatteluilla saimme avoimempia vastauksia ja pystyimme tuomaan ilmi paremmin kokeneiden

sosiaalityöntekijöiden omia ajatuksia poliisin toiminnasta virka-aputehtävillä. Näiden saatujen tutkimustulosten avulla pystyimme itse nostamaan esiin asioita, joihin olisi syytä kiinnittää enemmän huomiota.

3.2 Laadullinen tutkimus

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittavana olevaa ilmiötä usein tutkimuksessa mukana olevien henkilöiden näkökulmien avulla. Kokemuksien, ajatusten ja tunteiden esiin tuominen on tavoitteena, kun lähdetään käyttämään laadullista menetelmää tutkimuksen teossa. (Puusa & Juuti 2020, 9.) Tutkimusmenetelmä sisältää useita erilaisia tapoja, joiden avulla tietoa hankitaan. Valitsimme meidän tutkimukseemme mielestämme parhaiten sopivan tavan kerätä aineistoa, käyttämällä teemahaastatteluita. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa perehdytään tutkittavana olevaan ilmiöön ja keskitytään katselemaan tutkittava olevaa ilmiötä haastateltavien omien kokemusten pohjalta. Laadullinen tutkimus voikin toimia toisaalta ymmärtävänä tutkimuksena, kun sen avulla pyritään ensisijaisesti pelkän ilmiön selittämisen sijasta myös ymmärtämään sen sisältöä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 41–42.) Tavoitteenamme oli nostaa esiin haastateltavien omia ajatuksia ja näkökulmia. Haastateltavat valittiin tarkoituksenmukaisesti harkinnanvaraisella otannalla.

Kvalitatiiviseen tutkimukseen kuuluu usein tietynlaisia ominaispiirteitä. Laadullisesta tutkimuksesta puuttuvat usein hypoteesit, ja ilmiötä lähdetään tutkimaan ilman selviä ennakko-oletuksia. Laadulliseen tutkimukseen kuuluu usein taustatiedon kerääminen esimerkiksi haastatteluiden tai erilaisten dokumenttien avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 113–114.) Me lähdimme keräämään taustatietoa juuri henkilökohtaisesti läsnä suoritettavien haastatteluiden avulla. Lisäksi keräsimme paljon ennakkotietoa sosiaaliviranomaisten toimintaan liittyviin lakeihin sekä virka-apuihin liittyen. Valitsimme laadullisen tutkimukseen sopivaksi haastattelutavaksi teemahaastattelun sen avoimuuden vuoksi. Teemahaastattelussa on keskeistä edetä tiettyjen etukäteen valittujen teemojen sisällä siten, että niihin tarvittaessa liitetään tarkentavia kysymyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 120–121). Lähtökohtaisesti teemahaastattelun edut tulevat näkyviin siten, että se mahdollistaa tutkittavien elämysmaailman ja subjektiivisten käsityksien esiin tulemisen haastattelutilanteessa. Se perustuu siihen, että haastattelija on jo etukäteen tutustunut tutkittavana olevaan aiheeseen ja selvittänyt sitä kautta itselleen tarpeelliset tiedot aiheen kirjallisuudesta ja aiemmasta tutkimuksesta. (Puusa & Juuti 2020, 203–204.)

3.3 Aineiston hankinta

Kvalitatiivista tutkimusta tehdessämme pyrimme keräämään aineistoa tarvittavan määrän, jotta sen pohjalta pystyimme tekemään kattavaa analyysia ja tulkintaa. Haastateltavien osalta laatu korvasi määrän. Lähdimme keräämään tietoa, joka perustuu ensisijaisesti lain tuomiin velvoitteisiin sosiaaliviranomaisen ja poliisin välisestä toiminnasta sekä virka-avuihin. Tämän lisäksi tutustuimme aiheeseen liittyviin aiemmin tehtyihin tutkimuksiin sekä ohjeistuksiin, joita poliisin puolelta on laadittu liittyen toimintaan virka-aputehtävillä. Näiden lisäksi tiedonhankintakeinona käytimme laadullisen tutkimuksen

aineiston hankinnassa metodina teemahaastatteluita, jotka suoritettiin yksilöhaastatteluina. Teemahaastatteluissa pyrimme ennalta kerätyn aineiston pohjalta valitsemaan näkökulmia, joiden pohjalta keskustelunomaisesti esitimme haastateltaville kysymyksiä valitsemiimme teemoihin liittyen. Haastatteluissa keskityttiin luomaan mahdollisimman kokonaisvaltainen ja rehellinen kuva sosiaaliviranomaisien käsityksistä ja kokemuksista poliisien toiminnasta virka-aputehtävillä.

Tehdyt haastattelut suoritettiin henkilöiden tunnistamisen välttämiseksi nimettöminä. Halusimme varmistaa, ettei haastateltavien sanomisista haastatteluissa koituisi heille ongelmia töissä, joten oli alusta asti selvää, ettei haastateltaviin tulnaisi viittaamaan oikeilla nimillä tässä tutkimuksessa. Tästä syystä nimien sijasta tässä opinnäytteessä haastateltaviin viitataan kirjaimin A, B ja C. Kuitenkin tuomme ilmi, missä haastateltavat ovat työskennelleet ja millaisissa tehtävissä. Tämä perustuu siihen, että toimipaikalla voi olla vaikutusta siihen, millaisia virka-aputehtäviä on ollut ja myös sen myötä vaikutusta haastateltavien kokemuksiin. Lisäksi tämän avulla voimme paremmin saada vastauksia siihen, onko ongelmia nimenomaan juuri tietyssä toimipisteessä tai esimerkiksi tietyssä virka-aputehtävässä.

Haastateltavat valittiin tarkasti ja heidän valinnassaan tärkeimpänä kriteerinä oli, että heillä on ajankohtaista käytännön kokemusta poliisin antamasta virka-avusta sosiaaliviranomaisille. Haastateltavien iällä, sukupuolella tai virkavuosilla ei ollut ollut vaikutusta heidän valintaansa. Haastateltavina oli sekä miehiä, että naisia. Keskeistä oli riittävä kokemus virka-avusta poliisin kanssa, jotta saimme käytännön kokemusten kautta muodostunutta ajankohtaista tietoa ja näkemyksiä. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyötämme varten keräämämme teoriatieto perustuu useisiin eri lakeihin sekä Poliisihallituksen poliisille koostamaan ohjeistukseen liittyen lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten tavoittamiseen. Lakiperustasta keskeisimpinä lakeina ovat olleet poliisilaki ja lastensuojelulaki.

3.4 Aineiston analysointi ja tulkinta

Laadullisen tutkimuksen aineistoa analysoidaan ja tulkitaan. Analyysissa keskitytään usein tarkastelemaan kerättyjä tutkimustuloksia kokonaisuutena. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään luomaan yleistyksiä tutkittavana olevasta ilmiöstä saadun aineiston perusteella. Analyysi voidaan jakaa kahden vaiheeseen havaintojen pelkistämiseen ja arvoitusten ratkaisemiseen. (Alasuutari 2011, Laadullisen analyysin vaiheet.) Halusimmekin tutkimusta tehdessämme keskittyä saamamme tiedon pitämiseen mahdollisimman käytännönläheisenä, jotta pystyimme tutkimusten tuloksien avulla itse luomaan tiedon perusteella tehdyistä havainnoista tulkintoja, joilla on merkitystä myös käytännössä.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa havainnoidaan ja sen pohjalta tehdään aktiivisesti päätelmiä, joiden avulla voidaan löytää jotakin sellaista, joka ei ole suoraan nähtävillä. (Alasuutari 2011, Tutkimus ja selvitys). Tavoitteena on ymmärtää havaintojen perimmäisiä tarkoituksia, jotta voidaan ymmärtää paremmin ilmiöiden sisältöä ja hahmottaa niiden merkityksiä. (Alasuutari 2011, Havainnot ja

johtolangat). Tavoitteenamme oli tutkimuksessa kerätyn tiedon avulla havainnollistaa Vantaan tämänhetkistä tilannetta, sekä havaintojen ja aiemmin kerätyn tutkimustiedon pohjalta kerätä tietoa, jonka avulla asioita olisi mahdollista kehittää. Laadullisen tutkimuksen perusteluissa ja kritiikissä on tärkeä huomioida havaintojen teoriapitoisuus. Havaintojen teoriapitoisuudella tarkoitetaan sitä, että se millainen yksilön käsitys ilmiöstä on, millaisia merkityksiä tutkittavalla ilmiöllä annetaan tai millaisia välineitä tutkimuksessa käytetään, vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 29.)

3.5 Aiempi tutkimus

Aiheeseen liittyen on tehty myös muita opinnäytetöitä, jotka käsittelevät poliisin antamia virka-apuja sosiaaliviranomaisille eri näkökulmista. Esittelemme muutaman aiemmin tehdyn tutkimuksen lyhyesti, jotta myös lukijalla olisi jonkun tasoinen näkökulma siitä, minkälaisia havaintoja aiheeseen liittyen on aikaisempien tutkimuksen pohjalta löytynyt. Keskitymme nostamaan tutkimustuloksista esiin ne osat, jotka liittyvät meidän tutkimuksessa käsittelemme teemoihin.

Eniten meidän aiheeseemme aiemmin tehdyistä opinnäytetöistä liittyi vuonna 2017 julkaistu opinnäytetyö: "Käsityksiä poliisin antamasta virka-avusta sosiaaliviranomaisille lastensuojelutapauksissa Ylä-Savon alueella". Kyseisen opinnäytetyön aihe on rajattu koskemaan myös erityisesti käsityksiä liittyen lastensuojelun tekemisiin virka-apuihin ja alueellisesti tutkimus on jaettu koskemaan Ylä-Savon aluetta. Vuonna 2017 tehdyssä opinnäytetyössä on nostettu esiin muun muassa toiveet siitä, että sosiaaliviranomaiselle olisi selvää poliisin toimivalta ja mitä poliisi saa tehdä ja mitä ei. Tämän lisäksi on tehty havaintoja kuljetuksiin liittyvistä epäselvyyksistä, eli esimerkiksi siitä, että ei ole ensisijaisesti poliisin tehtävä toimittaa sijoituslaitokseen karanneita nuoria vaan noutaminen on sijoituslaitoksen vastuulla. Näiden lisäksi tutkimuksessa on jo tuolloin nostettu esiin se, että yhteisten koulutustilaisuuksien järjestämistä olisi syytä kehittää, jotta molemmat viranomaiset olisivat tietoisia toistensa toimivaltuuksista ja niiden rajoista. Myös yhdessä käytävän keskustelun merkitys on tullut esille opinnäytetyössä. (Hämäläinen 2017, 30–31.)

Aihetta on käsitelty myös laajemmin liittyen laitoksesta karkaileviin nuoriin Vaasan yliopistossa vuonna 2019 julkaistussa väitöskirjassa: "Sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palamatta jääminen poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun näkökulmasta". Tutkimus käsittelee aihetta koko maan laajuisesti ja tietoja sitä varten on kerätty sekä kvalitatiivisella että kvantitatiivisella menetelmällä. Myös tässä väitöskirjassa on ilmennyt samankaltaisia ongelmia liittyen viranomaisten väliseen yhteistyöhön, kun on kyseessä nuori, joka on karannut laitoksesta ja hänen löytämiseen on tehty virka-apupyynnö poliisille.

Väitöskirjassa on muun muassa kritisoitu Poliisihallituksen tekemää ohjetta lastensuojeluviranomaisille annettavasta virka-avusta siitä, että se asettaa poliisin passiivisen viranomaisen rooliin. Tämä

taas heikentää lapsen edun toteutumista tehtävillä. Väitöskirjan pohdinnoista nousevat esiin myös poliisin mahdollisuus priorisoida kyseisiä virka-aputehtäviä mielensä mukaan ja joillain edellytyksillä jopa luopua tehtävän suorittamisesta. (Isoniemi 2019, 207.) Tutkimuksen kautta on havaittu, että luvattomaan poistumiseen sijaishuolto paikasta liittyvät käytännöt vaihtelevat paljolti myös alueellisesti. Myös nuoriin liittyvästä vastuusta tällaisessa karkaamistilanteesta on ollut paljon epäselvyyttä. Ei ole millään muotoa lasten edun mukaista, että kukaan ei todellisuudessa ota vastuuta nuoren tavoittamisesta, kun hän päättää karata sijaishuoltopaikastaan pitkäksi aikaa. (Isoniemi 2019, 211.)

4 KÄSITTEET

Tässä kappaleessa on avattu tutkimuksessa esiin nousseita keskeisimpiä käsitteitä. Halusimme avata haastatteluiden ja muun materiaalin pohjalta esiin tuomiamme ja käsittelemiämme käsitteitä, jotta lukijalla on varmasti selkeä käsitys siitä, mitä kyseisillä termeillä tarkoitetaan. Käsitteet on kerätty haastatteluissa esiin nousseiden teemojen pohjalta ja niitä on avattu tässä kappaleessa ennen varsinaiseen tutkimukseen menemistä. Tällä on pyritty varmistamaan, että lukija todella ymmärtää niiden merkitykset juuri kyseisessä kontekstissa.

Virka-apu

Virka-avulla tarkoitetaan tilannetta, jossa virka-apua antava viranomainen käyttää omaa toimivaltansa mahdollistaakseen toisen viranomaisen suorittaa jonkun hallintotoimen. Virka-avun antaminen ja sen pyytäminen edellyttää aina, että virka-apu perustuu johonkin säädökseen. (Helminen ym. 2012, s. 442.) Poliisin antamasta virka-avusta muulle viranomaisille on kyse silloin, kun poliisi toisen viranomaisen pyynnöstä käyttää omia toimivaltuuksiaan virka-apua pyytävän viranomaisen toimivalta-alueeseen kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Joissakin tapauksissa poliisi voi antaa virka-apua myös yksityisille henkilöille. Poliisi on velvollinen antamaan virka-apua, mikäli siihen on lailliset edellytykset. (Helminen ym. 2012, s. 444–445.) Poliisin antama virka-apu on aina toissijaista (POL-2020-42250, 4).

Virka-apupyynnö

Poliisille tehtävä virka-apupyynnö tulee tehdä aina kirjallisesti. Jos kyseessä on kiireellinen tilanne pyynnön voi poikkeuksellisesti tehdä ensin suullisesti ja näin ollen pyynnö vahvistetaan myöhemmin kirjallisesti. Virka-apupyynnöstä tulee käydä ilmi pyynnön kohteen täydät henkilötiedot, kohdepaikka, pyydetty toiminta ja säädös mihin se perustuu, virka-avun ajankohta, pyytäjän yhteystiedot sekä allekirjoitus, päiväys ja laskutustiedot. Mahdollisuuksien mukaan virka-apupyynnötä tehdessä on käytettävä poliisin omaa lomaketta ja toimitettava pyynnö poliisin johto- ja tilannekeskukseen. Lapsen kohdalla toimivaltainen viranomainen, joka on päättänyt lapsen sijoittamisesta, voi pyytää virka-apua.

Kunnat ovat vastuussa sosiaalipäivystyksen järjestämisestä alueellaan. Sosiaalipäivystys hoitaa virka-apupyyntöjen tekemisen virka-ajan ulkopuolella. (POL-2020-42250 Liite 2, 2.)

Kiireellinen sijoitus

Kiireellisellä sijoituksella tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsi tai nuori on välittömässä vaarassa ja hänelle järjestetään kiireellisesti sijaishuoltona hänen tarvitsemansa hoito ja huolto. Kiireellinen sijoitus voi kestää 30 päivää, johon luetaan päivä, jolloin lapsi on sijoitettu kiireellisesti. Jos päätös kiireellisestä sijoituksesta on tehty ennen sitä vuorokautta, jonka aikana lapsi on tosiasiallisesti sijoitettu, luetaan määräaikaan päätöksentekopäivä. Kiireellisen sijoituksen aikana sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen asioista kiireellisen sijoituksen tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. (Lastensuojelulaki 38 §.) Kiireellinen sijoitus on vakava puuttuminen ihmisten elämään ja yksityisyyteen, joten se on viimeisin vaihtoehto, jos ei ole muita keinoja turvata lapsen tilannetta. (Lastensuojelun käsikirja- kiireellinen sijoitus, luettu 28.1.2021).

Sijaishuolto

Sijaishuollolla tarkoitetaan sitä, että lapsen kasvatusta ja hoitoa järjestetään kodin ulkopuolella. Sijaishuollossa lapsi on joko huostaanotettu, kiireellisesti sijoitettu tai väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitettu. (Lastensuojelun käsikirja- sijaishuolto, luettu 11.2.2021.) Huostaanotto tarkoittaa sitä, että lapsen kasvatusta ja hoitoa on otettu viranomaisen vastuulle. Huostaanoton perusteita ovat muun muassa se, että lapsen huolenpidossa on puutteita tai muuten kasvuolosuhteiden vuoksi lapsen kehityksen ja kasvun voidaan pelätä vaarantuvan. (Lastensuojelun käsikirja- huostaanotto, luettu 11.2.2021.) Väliaikaisen määräyksen perusteella lapsi voidaan sijoittaa silloin, kun huostaanotto- tai sijaishuoltoasia on vasta vireillä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa (Lastensuojelulaki 83 §).

Kotikäynti

Sosiaaliviranomaisen tekemiä kotikäyntejä on erilaisia ja ne ovat aina riippuvaisia tilanteesta. Lastensuojeluasian tullessa vireille on selvitettävä lastensuojelun tarve ja tehtävä palvelutarpeen arviointi, jos se ei ole ilmeisen tarpeeton. Arvion palveluiden ja tukitoimien tarpeesta tekee sosiaalityöntekijä. Arvio tehdään usein olosuhteiden määrittämässä laajuudessa ja tämän vuoksi se vaatii usein perheen tapaamista. (Lastensuojelulaki 26 §.) Toinen syy sosiaaliviranomaisen kotikäyntiin on lapsen huostaanotto. Lapsi otetaan huostaan, kun hänen huolenpitonsa tai kasvuympäristönsä vaarantavat hänen terveyttään. Toinen vaihtoehto on, että nuori itse vaarantaa terveyttään esimerkiksi käyttämällä päihteitä ja tekemällä rikoksia. Huostaanotettu lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon eli hänestä huolehditaan kodin ulkopuolella. Huostaanotettu lapsi muuttaa asumaan lastensuojelulaitokseen tai perhehuoltoon, jos sen arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 40 §.)

Lapsen etu

Lastensuojelulaki (417/2007) velvoittaa vanhemmalla ja muulla huoltajalla olevan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapselle tulee turvata hänen tasapainoinen kehityksensä ja hyvinvointinsa. Lapsen huollolla pyritään turvaamaan näiden lisäksi hyvä hoito ja kasvatusta sekä kehitystason mukainen tarvittava huolenpito ja valvonta. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361, 1 §.) Lapsen huoltajina ovat ensisijaisesti hänen vanhempansa tai muut henkilöt, joille hänen huoltonsa on määrätty, kunnes lapsi tulee täysi-ikäiseksi. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 3 §.) Lasten kanssa toimivien viranomaisten on pyrittävä tukemaan perheitä heidän lasten kasvatustehtävässään ja järjestettävä tarvittaessa tukitoimia perheelle. Lasten etu toimii keskeisenä perusteena arvioitaessa lapseen kohdistettavia lastensuojelutoimenpiteitä. Lapsen etua arvioidaan lapsen olinpaikasta riippumatta kaikkialla. Toimenpiteitä mietittäessä otetaan aina huomioon muun muassa tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, ihmissuhteet, ymmärryksen ja hellyyden saaminen, ikä- ja kehitystasoon liittyvä valvonta ja huolenpito sekä kasvuympäristön turvallisuus. (Lastensuojelun käsikirja- lastensuojelun arvot ja periaatteet, luettu 28.1.2021.)

5 LAINSÄÄDÄNTÖ JA OHJEET

5.1 Poliisilaki

Poliisilain (PoL 2011/872) alussa on määritelty poliisin tehtävät, joita ovat oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen (PoL 1:1.1). Turvallisuuden ylläpitämiseksi poliisi toimii yhteistyössä muun muassa muiden viranomaisten, kuten sosiaaliviranomaisten kanssa. Poliisilla on myös lain antama velvoite, ryhtyä tarpeellisiin toimiin henkilön löytymiseksi, jos hänet voidaan perustellusti olettaa kadonneeksi (PoL 1:1.2). Tämä pykälä velvoittaa poliisin ryhtymään toimeen myös silloin, kun esimerkiksi laitoksessa asuva nuori ilmoitetaan kadonneeksi ja on olemassa epäily konkreettisesta vaarasta.

Poliisin on otettava huomioon työssään myös tekemiensä toimenpiteiden puolustettavuus suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltuun päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin seikkoihin (PoL 1:3). Poliisin on siis huomioitava myös lasten ja nuorten kanssa toimiessa heidän kehitystasonsa ja asioidessaan heidän kanssaan toimittava sen mukaisesti. Poliisin on hoidettava tehtävänsä tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti sekä tarvittaessa asetettava tehtävät tärkeysjärjestykseen (PoL 1:6). Lapset ja nuoret menevät prioriteeteissa kärkipäähän, koska heidän oikeuksiensa turvaamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö, jos se on tarpeen esimerkiksi henkeä, ruumiillista koskemattomuutta tai turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran vuoksi tai henkilöä ei pysty huolehtimaan itsestään. Jos kiinniotettu on alle 18-vuotias eikä häntä voida luovuttaa huoltajalleen, hänet tulee toimittaa lastensuojeluviranomaiselle. (PoL 2:2.)

Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni etsintäkuulutettu, joka on toimivaltaisen viranomaisen mukaan vangittava tai otettava säilöön (PoL 2:3). Poliisilla on poliisitutkintaan noudettavan henkilön löytämiseksi oikeus toimittaa kotietsintä tai paikanetsintä pakkokeinoin mukaisesti (Pakkokeinolaki 806/2011, 8:3). Tämä koskee myös poliisin muulle viranomaiselle eli esimerkiksi sosiaaliviranomaiselle antamaa laissa säädettyä virka-apua henkilön kiinniottamiseksi. Tästä virka-avusta päättää päällystöön kuuluva virkamies. (PoL 2:4.) Poliisilla on oikeus päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitavalta henkilöltä tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei tietojen luovuttaminen ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu. (PoL 4:2). Poliisilla on siis oikeus saada tietoa esimerkiksi laitoksesta karanneesta nuoresta hänen tavoittamiseksi.

Viranomaisen on toimivaltansa rajoissa ja asian vaatimassa laajuudessa avustettava toista. Viranomaisten välistä yhteistyötä on pyrittävä edistämään. Viranomaisten välisestä virka-avusta säädetään erikseen poliisilaissa. (Hallintolaki 2003/434 10 §.) Poliisin on pyynnöstä annettava muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin on erikseen säädetty. Poliisin on annettava virka-apua myös laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi, jos virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään. (PoL 9:1.) Tämä voi tulla kysymykseen esimerkiksi lastensuojeluviranomaisten mennessä kotikäynnille tai tavoittamaan lasta kiireellistä sijoitusta varten. Päätöksen virka-avusta tekee aina päällystöön kuuluva poliisimies, ellei laissa ole toisin säädetty. Muun viranomaisen on annettava poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeellista virka-apua, jonka antamiseen asianomainen viranomainen on toimivaltainen. Päätöksen virka-avun pyytämisestä tekee päällystöön kuuluva poliisimies. (PoL 9:2.)

5.2 Poliisin virka-apu ohje

Poliisin antamasta virka-avusta on vuonna 2020 uudistettu ohje: ”Poliisin operatiivinen virka-aputoiminta.” Ohjeeseen kuuluu perusohjeen lisäksi kolme liitettä, joista yksi on nimeltään: ”Poliisin virka-apua lastensuojelulain (417/2007) nojalla sijoitettujen lasten tavoittamiseksi.” Tämän uuden ohjeen lisäksi on laadittu uusi virka-apupäätöslomake sekä uudet virka-apupyynnötlomakkeet viranomaisille sekä yksityisille henkilöille. Poliisi saa päivittäin virka-apupyynnöitä lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten karkaamisista koskien. Lastensuojelun ja sijoituspaikkojen viranomaisten virka-apupyynnöt koskevat laitoksesta poistuneiden etsintää, kiinniottamista ja kuljettamista takaisin laitokseen. (POL-2020-42250 Liite 2, 1.)

Poliisin virka-apuohjeen tarkoitus on yhdenmukaistaa poliisin virka-apumenettelyä. Virka-apupäätökset tehdään yhdenmukaisille päätöspohjille ja kaikki virka-apua koskevat tiedot tallennetaan poliisin tietojärjestelmään. Ohjeessa on käsitelty poliisin antamaa virka-apua ja sen maksullisuutta. (POL-2020-42250, 2.) Uuden ohjeen liitteeseen numero 2, on lasten etu nostettu esiin jo aivan alkuun. Liitteessä on maininta: *”Kaikessa lapsen kohdistuvassa toiminnassa tulee huomioida lapsen etu, kuten*

lapsen oikeuksista annetussa Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen (SopS 60/1990) 3(1) artiklassa ja lastensuojelulain (417/2007) 4 §:n 1 momentissa on säädetty.” (POL-2020-42250 Liite 2, 1.) Tällaista mainintaa ei aikaisemmassa ohjeessa ole ollut ja muutenkin lasten edun toteutumisen periaatetta ei ole aiemmin tuotu esille yhtä vahvasti.

Lapsen ja nuoren katoaminen ja karkaaminen vaativat erilaisia toimenpiteitä poliisin näkökulmasta. Poliisilla on lain mukainen etsintävelvollisuus katoamistapauksissa. Poliisi pyrkii tavoittamaan kadonneen henkilön varmistaakseen, ettei hänellä ole hätää. Etsintää kadonneen löytämiseksi suoritetaan, jos henkilön epäillään eksyneen, joutuneen rikoksen tai onnettomuuden uhriksi, joutuneen vaaraan tai häntä ei ole kohtuullisessa ajassa tavoitettu. (PoL 1:2.) Karanneen nuoren tavoittaminen muuttuu poliisitehtäväksi kuitenkin vasta siinä vaiheessa, kun se liittyy poliisin perustehtäviin esimerkiksi siten, että karannut nuori joutuu hengen tai terveyden vaaraan (POL-2020-42250 Liite 2, 1).

Poliisi ei suorita aktiivista etsintää laitoksesta karanneiden nuorien tavoittamiseksi vaan tällaisia toimenpiteitä tehdään passiivisesti muun valvonnan ohessa. Siinä tapauksessa, että kadonnut nuori on lastensuojelulaitoksen asiakas, eikä ole olemassa konkreettista vaaraa, tehtävä kuuluu lastensuojelun hoidettavaksi. Tällaisissa tapauksissa sosiaaliviranomaisten tulee pyytää poliisilta virka-apua, jos he haluavat poliisin tekevän toimenpiteitä. (POL-2020-42250 Liite 2, 12.) Sosiaalihuollon viranomaisella on oikeus pyytää poliisilta tarpeellista virka-apua laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, 22 §). Sosiaalihuollon viranomaisella on lain mukainen oikeus päättää huostaan otetun lapsen olinpaikasta (Lastensuojelulaki 45 §). Tästä syystä lastensuojelulla on myös oikeus pyytää poliisilta virka-apua huostaanotetun lapsen saattamiseksi esimerkiksi sijaiskotiin. Virka-apupyynnö voi koskea myös henkilön tavoittamista. Mikäli henkilöä ei tavoiteta muutamassa tunnissa, laaditaan hänestä etsintäkuulutus. Etsintäkuulutus on tehtävä viimeistään 12 tunnin kuluessa, jos henkilöä ei ole siinä ajassa tavoitettu. (POL-2020-42250, 12.)

Poliisille virka-avun tekevän sosiaalityöntekijän tulee olla lapsen kohdalla toimivaltainen viranomais-
nen. Virka-apupyynnö tehdään aina kirjallisesti, joko suoraan tai kiireellisissä tapauksissa jälkikäteen. Virka-apupyynnö tehdään aina lähtökohtaisesti lapsen sijoituspaikkakunnan poliisille. Virka-apupyynn-
töön täytetään perustiedot henkilöstä, paikka, pyydettävä toimi perusteluineen, säädösperuste, ajan-
kohta sekä pyytäjien yhteystiedot, allekirjoitukset ja laskutustiedot. Poliisin antaessa virka-apua kes-
keisenä periaatteena ohjeessa on nostettu esiin lasten etu. Poliisin tulee toiminnassaan kiinnittää eri-
tyistä huomiota siihen, että lasten- ja nuorten oikeusturva ei vaarannu ja, että toimitaan myös yleisesti
lasten eduksi. Samat periaatteet ja turvallisuus tulee muistaa myös, kun käsitellään lasten ja nuorten
henkilötietoja. (POL-2020-42250 Liite 2, 3–4.)

Poliisin virka-apu lastensuojelun tehtävillä tulee kysymykseen aina siinä vaiheessa, kun tehtävään
tarvitaan poliisin toimivaltuuksia. Poliisin tehtävät lastensuojelun virka-aputehtävillä ovat esimerkiksi
vastarinnan murtaminen, lukitusten avaaminen ja väkivaltaisen lapsen rauhoittaminen. Poliisin virka-

apu ei siis tarkoita pelkkää työvoiman tarvetta tai kuljetusapua. Aikaisemmassa poliisilakia käsittelevässä kappaleessa oli maininta henkilön kiinniottamista koskevasta virka-avusta poliisilain 2 luvun 4 §:ssä. Tämä lain pykälä antaa poliisille toimivaltuuden toimittaa päällystään kuuluvan poliisimiehen päätöksellä yleisen kotietsinnän poliisitutkintaan noudettavan löytämiseksi. Tällainen kotietsintä saadaan toimittaa myös muualla kuin henkilön hallinnassa olevassa paikassa, jos poliisin arvion mukaan hänen voidaan perustellusti olettaa olevan siellä. (POL-2020-42250 Liite 2, 4.)

Laissa ei ole säädetty viranomaisen läsnäolosta virka-aputehtävällä. Kaikki lapsiin kohdistuvat toimenpiteet on suoritettava kuitenkin lasten edun mukaisesti ja sosiaaliviranomaisen läsnäolo virka-aputehtävällä saattaa usein olla hyvinkin perusteltua ja tästä syystä heidän läsnäoloonsa tulisi pyrkiä. Sosiaaliviranomaisella on lähtökohtaisesti oikeus arvioida itse virka-apupyynnön tarpeellisuus. Poliisi voi kieltäytyä sosiaaliviranomaisen tekemästä virka-apupyynnöstä vain siinä tapauksessa, että se on laitton. Muut tapaukset, joissa virka-apu ei anneta johtuvat siitä, että pyytäjän toimivalta ei riitä tai pyynnön tiedot ovat erittäin puutteelliset eikä niitä täydennetä. (POL-2020-42250 Liite 2, 4–5.)

Poliisilla on oikeus siirtää virka-avun antamista, jos se ei ole kiireellinen. Yleisesti poliisit toimivat virka-aputehtävillä oman toimivaltansa puitteissa aivan kuin muillakin tehtävillä ja esimerkiksi voimankäyttöä arvioidaan aina kyseisillä tehtävillä itse, ottaen kuitenkin virka-avun pyytäjän näkemykset huomioon. Lastensuojelua koskeva virka-apu on ollut maksullista virka-apua 1.10.2020 lähtien. Kun poliisi on vastaanottanut lastensuojeluviranomaiselta virka-apupyynnön ja virka-apu hyväksytään, siitä laaditaan poliisin järjestelmään sekalaisilmoitus. Ilmoitukseen tallennetaan tarpeelliset tiedot toimenpiteistä, käytetystä ajasta sekä muista tehtävään liittyvistä asioista. Kun käsitellään nuoren tietoja lastensuojelun virka-avun pohjalta, on huomioitava, että poliisilla on oikeus käsitellä vain kyseisen virka-aputehtävän kannalta olennaisia tietoja. (POL-2020-42250 Liite 2, 5–6.)

5.3 Lastensuojelulaki

Lastensuojelusta säädettyssä laissa säädetään lapsiin liittyvistä oikeuksista. Tarkoituksen on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuun sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen (Lastensuojelulaki 1 §). Tämä toimii koko lastensuojelun perusajatuksena myös virka-aputehtävillä. Lasten ja perheiden kanssa työskentelevillä viranomaisilla on vastuu tukea vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävissään. Tarpeellista apua on perheille tarjottava riittävän varhain ja viranomaisten on velvollista ohjata lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun avun piiriin. (Lastensuojelulaki 2 §.) Lastensuojelun toiminta pohjautuu lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Lastensuojelussa tehdään asiakassuunnitelma ja järjestetään avohuollon tukitoimia. Tämän lisäksi siihen kuuluvat myös kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 3 §.) Tehtävistä lastensuojelutoimenpiteistä päättää yleensä sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen määräämä virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijä tekee päätöksiä kiireellisiin sijoituksiin ja niiden päättämiseen liittyen. (Lastensuojelulaki 13 §.)

Lapsen asioista vastaavan sosiaaliviranomaisen on valvottava myös lapsen edun toteutumista. Sosiaalihuollolla on myös vastuu edustaa lasta esimerkiksi hänen tekemäkseen ilmoitetun rangaistavan teon esitutkinnassa tai tuomioistuinkäsittelyssä. (Lastensuojelulaki 24 §.) Kun mahdollista lastensuojelua koskeva asia tulee vireille lastensuojelu alkaa selvittämään lastensuojelun tarvetta. Arvio on tehtävä viipymättä, koska kyseeseen voi tulla myös kiireellisen lastensuojelun tarve. Tukitoimien ja palveluiden tarpeesta päätöksen tekee sosiaalityöntekijä. Arvioinnin kohteena ovat lapsen tai nuoren kasvuolosuhteet sekä hoito- ja kasvatusolosuhteet. (Lastensuojelulaki 26 §.) Sosiaalihuollolla on velvollisuus ryhtyä avohuollon tukitoimiin siinä vaiheessa, kun on saatu selville lastensuojelullinen tarve, joka vaatii tukitoimia. Avohuollon kautta tehtävät tukitoimet pyrkivät tukemaan lasten kasvatuksessa vanhempia tai huoltajia, jotta lapsen kasvuympäristö tukisi lapsen myönteistä kehitystä. Avohuollon tukitoimet ovat hyvä vaihtoehto siinä vaiheessa, kun lapsen vanhemmilla on halua sitoutua lapsen hoidon ja kasvatuksen kehittämiseen, eikä ole sen vuoksi tarvetta asettaa lasta esimerkiksi sijaishuoltoon. (Lastensuojelulaki 34 §.)

Lapsen ollessa välittömässä vaarassa on hänet mahdollista sijoittaa kiireellisesti. Kiireellisiin sijoituksiin liittyvät tehtävät ovatkin usein tehtäviä, joihin sosiaaliviranomainen pyytää poliisilta virka-apua. Ennen tällaisen kiireellisen sijoituksen suorittamista on kuitenkin mahdollisuuksien mukaan lapsen huoltajille ja lapselle varattava mahdollisuus kertoa mielipiteensä asiasta. Joskus tapauksissa kuitenkin tilanne on jo tässä vaiheessa niin akuutti, että asian selvittämisen viivästyminen on haitaksi lapsen kehitykselle tai turvallisuudelle. Näissä tapauksissa on mahdollista tiedottaa kiireellisestä sijoituksesta vasta jälkikäteen. Edelleen tässä vaiheessa on annettava mahdollisuus esittää mielipiteensä asiaan liittyen. (Lastensuojelulaki 39a §.)

Lapselle on järjestettävä sijaishuolto ja hänet on otettava huostaan, jos hänen elinoloissaan on sellaisia puutteita, että ne uhkaavat vaarantaa lapsen terveyden ja kehittymisen tai lapsi itse vaarantaa kehitystään ja terveyttään esimerkiksi tekemällä rikoksia ja käyttämällä päihteitä. Huostaanotto tulee kysymykseen siinä vaiheessa, kun avohuollon tukitoimien ei koeta olevan enää riittäviä lapsen edun mukaisen huolenpidon saavuttamiseksi ja sijaishuolto vaikuttaa sopivammalta vaihtoehdolta. (Lastensuojelulaki 40 §.) Siinä vaiheessa, kun lapsi on otettu huostaan hänen olinpaikastaan ja hoidostaan päättää siitä eteenpäin sosiaalihuollosta vastaava toimielin. Käytännössä siis hänen oma sosiaalityöntekijänsä tai hänen laitoksensa johtaja. Mahdollisuuksien mukaan on pyrittävä yhteistoimintaan lapsen sekä hänen huoltajiensa kanssa, lapsen etu edellä. (Lastensuojelulaki 45 §.)

Lapsen sijaishuolto koskee huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon sekä kasvatuksen ja kehityksen varmistamista ja tukemista kodin ulkopuolella. Tällainen lapsen tai nuoren sijaishuolto voidaan järjestää joko perheessä, laitoksessa taikka muussa sopivassa paikassa. (Lastensuojelulaki 49 §.) Lastensuojelulaitoksella tarkoitetaan lastenkoteja ja koulukoteja sekä muita näihin rinnastettavia lastensuojelulaitoksia (Lastensuojelulaki 57 §).

6 VIRKA-APUTEHTÄVÄT

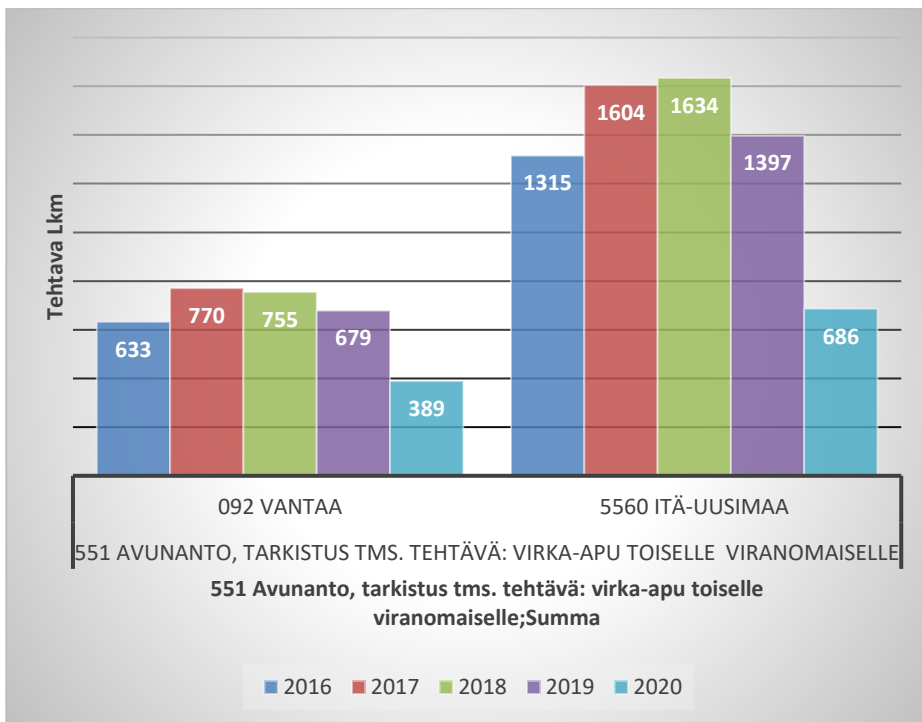
6.1 Tilastotietoa virka-avuihin

Poliisi tekee paljon virka-apuja muille viranomaisille vuosittain. Halusimme tuoda opinnäytteessämme esiin hieman tilastotietoa virka-apuihin liittyen, jotta lukijalle heräisin paremmin käsitys siitä, kuinka usein poliisi todella antaa virka-apua. Keräsimme tietoja viimeiseltä viideltä vuodelta, jotta käsitys määristä ja niiden vaihtelusta tulisi parhaiten esille. Tiedot virka-aputehtävien määristä on haettu Polstat-järjestelmää käyttämällä. Huomioitavaksi tulee se, että kyseiset kaaviot eivät erittele kenelle poliisi on antanut virka-apua. Kaavioiden lukemat eivät siis koske pelkästään poliisin sosiaaliviranomaisille antamaa virka-apua.

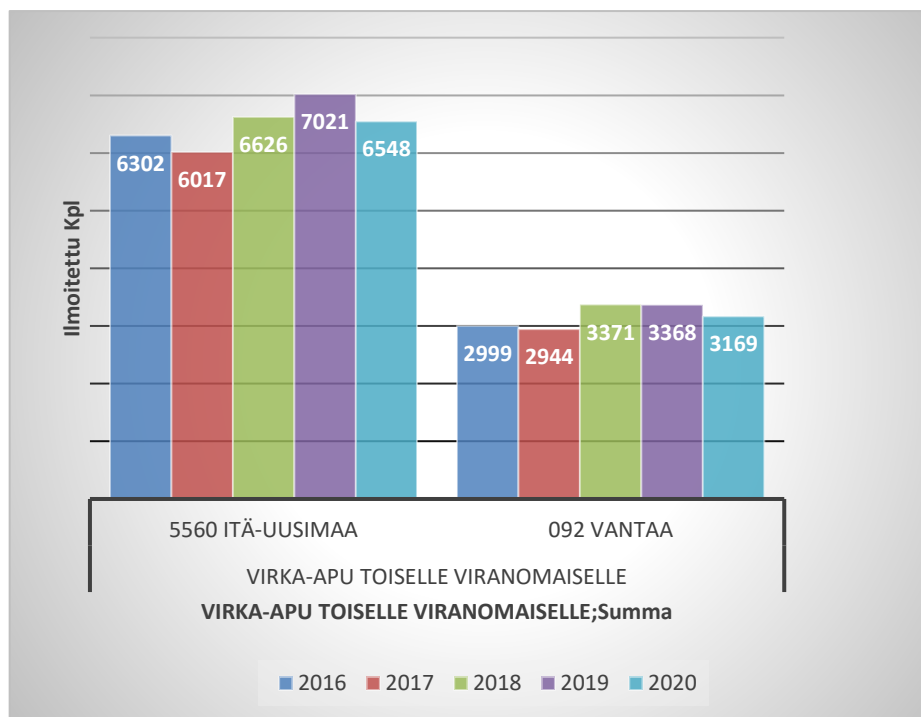
Ensimmäisestä alla olevasta pylväskaaviosta (Kaavio 1) käy ilmi poliisin suorittamien virka-aputehtävien määrät viimeisten viiden vuoden ajalta. Sekä Vantaan, että Itä-Uudenmaan alueella virka-aputehtävien määrä on ollut huipussaan vuosien 2017 ja 2018 aikana ja laskenut sitten, jopa merkittävästi. Koronaviruksella on mitä ilmeisemmin ollut vaikutusta virka-aputehtävien määrään vuonna 2020. Kaaviosta on huomattavissa, että Vantaan virka-aputehtävät ovat suuressa osassa Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueesta. Esimerkiksi vuonna 2020 Itä-Uudellamaalla on ollut yhteensä 686 tehtävää ja Vantaan osuus on ollut tästä 386 kappaletta.

Toisesta pylväskaaviosta (Kaavio 2) käy ilmi kirjattujen sekalaisilmoitusten määrä liittyen virka-aputehtäviin, joita poliisi on suorittanut. Sekalaisilmoitusten määrät koko Itä-Uudenmaan alueella ja vain Vantaan alueella ovat pysyneet melko tasaisina viimeisen viiden vuoden aikana. Eniten ilmoituksia on kirjattu vuosien 2018 ja 2019 aikana. Myös tästä kaaviosta voidaan huomata Vantaan sekalaisilmoitusten määrän olevan lähes puolet koko muun Itä-Uudenmaan määrästä.

Poliisin ohjeistuksen mukaan kaikista hyväksytyistä virka-avuihin pitää laatia sekalaisilmoitus Patja-järjestelmään (POL-2020-42250, 7). Tämä selittää sen miksi kaaviossa 2 on suuremmat luvut kuin kaaviossa 1. Kaavio 2 kertoo siis oikeat luvut, kuinka paljon poliisi on antanut virka-apua. Kaavio 1 kertoo sen, kuinka monta tehtävää on tehty hätäkeskustietojärjestelmään 551 tehtäväkoodilla. Eroa saattaa selittää myös, se että esimerkiksi karanteen nuoren kohdalla käytetään tehtäväluokkaa 384, virka-avun antamisen 551 sijasta (POL-2020-42250 Liite, 6). Myös esimerkiksi mielenterveyslain 31 §:sen 1 momentin mukaiset virka-aputehtävät ovat omalla 332 tehtäväkoodilla (Rajamäki 2019, 28).

Kaavio 1. Polstat, ajettu 11.2.2021

Kaavio 2. Polstat, ajettu 11.2.2021

6.2 Karanneet lapset

Sosiaaliviranomainen voi pyytää virka-apua poliisilta, kun lapsi karkaa sijoituspaikastaan (POL-2020-42250 Liite 2, 2). Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan lapselle järjestettyä hoitoa ja kasvatusta kotinsa ulkopuolella (Lastensuojelulaki 9 §). Sijaishuolto paikkoja voivat olla perhehoito, ammatillinen perhehoito, lastensuojelulaitos tai jokin muu lapsen tarpeen mukainen hoitopaikka. Sijaishuollossa on käytössä rajoituksia, jotka perustuvat kaikki lakiin. (Lastensuojelun käsikirja- sijaishuolto, luettu 29.1.2021.)

Lastensuojelulaki antaa sosiaaliviranomaisille sijaishuollossa oikeuden rajoittaa lapsen liikkumista. Lapselle voidaan asettaa kieltä poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai asuinyksikön tiloista. Tällaista liikkumisvapauden rajoittamista voidaan soveltaa vain määräajaksi ja tietyin perustein. Kerrallaan voidaan päättää rajoittamisesta vain seitsemäksi vuorokaudeksi ja kokonaisuudessaan rajoittaminen saa kestää enintään 30 vuorokautta. Tässäkin rajoittamisen täytyy olla lapsen edun mukaista. Mikäli lapsi poistuu luvattomasti tai jättää saapumatta ennalta sovitusta luvallisesti poistumisesta, laitoksen on ryhdyttävä toimenpiteisiin lapsen palauttamiseksi. (Lastensuojelulaki 69 §.)

Poliisilla on oikeus puuttua henkilön koskemattomuuteen ja vapauten poliisilain toisen luvun 2 § mukaisesti. Poliisilain ensimmäisen luvun 11 § antaa poliisille oikeuden antaa kehotuksia ja käskyjä, jotka velvoittavat niiden kohteena olevaa. Nämä toimivaltuudet ovat usein syynä, miksi sosiaaliviranomaiset pyytävät poliisilta virka-apua. Sosiaaliviranomaisilla ei ole samanlaisia oikeuksia puuttua henkilön koskemattomuuteen ja vapauten tai antaa velvoittamia käskyjä. Virka-avun tarkoituksena on juuri se, että kun oma toimivalta loppuu tai ei riitä, pyydetään toista viranomaista avustamaan.

Laitoksen työntekijöillä on oikeus pitää sijoitetusta lapsesta kiinni lastensuojelulain 68 § mukaisesti. Kiinnipitäminen on sallittua ainoastaan lapsen rauhoittamisen vuoksi. Lisäksi kiinnipitäminen edellyttää sitä, että lapsi on vaaraksi itselleen, toiselle tai huomattavalle määrälle omaisuutta. Huomioitavaa on se, että muissa sijaishuolto paikoissa kuin laitoshuollossa kiinnipito-oikeutta ei ole (Lastensuojelulaki 61 §). Kiinnipito-oikeus on voimassa vain laitoksen tiloissa (Räty 2012, 583). Mikäli lapsi on karannut laitoksesta tai jättänyt saapumatta luvalliselta poistumiselta, voidaan hänen kuljetuksessaan turvautua kiinnipitoon. Tämä ei kuitenkaan ole voimassa ajoneuvon ulkopuolella vaan pätee vain kuljetuksen turvaamiseksi. (Lastensuojelulaki 69a §.) § 5 mom.) Käytetyistä kiinnipitotoimenpiteistä on toimenpiteeseen turvautuneen henkilön aina tehtävä kirjallinen selvitys tapahtumasta laitoksen johtajalle (Lastensuojelulaki 68 §). Kiinnipitämisen liioittelua arvioidaan samalla tavalla kuin voimakeinojen käytön liioittelua ja myös siinä voidaan syyllistyä rikokseen (Rikoslaki 4:6).

Kappaleessa 4.2 mainittiin, että poliisille voi tehdä henkilön tavoittamiseksi virka-apupyynnön. Näissä tapauksissa, mikäli henkilöä ei tavata viimeistään 12 tunnin kuluessa, henkilöstä tehdään etsintäkuulutus. Laitoksesta karanteenin nuoren tavoittamiseksi on mahdollista siis tehdä virka-apupyynnö, jonka perusteella poliisi mahdollisesti tekee etsintäkuulutuksen nuoresta.

6.3 Sisäänpääsy

Sosiaalityöntekijällä on oikeus päästä sosiaalihuollon ilmeisessä tarpeessa olevan henkilön asuntoon tai muuhun tilaan lapsen tai nuoren huollon tarpeen selvittämiseksi. Tämä kuitenkin edellyttää, ettei sosiaalihuollon tarpeen selvittäminen ole muuten mahdollista ja että henkilön terveyden tai kehityksen tai turvallisuuden vaarantumisen vuoksi tilanne vaatii sitä (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301 41 §.) Kyseinen pykälä ei anna sosiaaliviranomaiselle oikeutta käyttää voimakeinoja sisäänpääsyyn (Räty 2015, 387). Mikäli sosiaalityöntekijöiden sisäänpääsy estetään, on heillä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta annetun lain 22 § mukaisesti oikeus pyytää poliisilta virka-apua asuntoon sisään pääsemiseksi (Sosiaalihuoltolaki 41 §).

Poliisilaki antaa oikeuden poliisille sisäänpääsyyn vaara- ja vahinkotilanteissa. Poliisilla on lisäksi oikeus päästä kotirauhan piiriin, jos henkeä, terveyttä, vapautta tai huomattavaa omaisuutta koskeva teko tai tapahtuma on välittömästi tapahtumassa tai käynnissä. (PoL 2:6.1.) Mikäli poliisi muussa tapauksessa kuin edellä mainituissa kiireellisissä tapauksissa haluaa päästä kotirauhan piiriin, tarvitsee hän päälystöön kuuluvan poliisimiehen luvan (PoL 2:6.6). Virka-aputilanne sisäänpääsystä muodostuu silloin, kun sosiaalityöntekijöiden sisäänpääsy estetään ja poliisilta pyydetään virka-apua sisäänpääsyn turvaamiseksi. Mikäli asunnon ovi joudutaan avaamaan voimakeinoin, poliisi vastaa koituvista kustannuksista. Kyseiset kustannukset kuitenkin sisältyvät maksullisessa virka-avussa omakustannusarvoon (POL-2020-42250, 13).

6.4 Kotikäynnin turvaaminen

Lastensuojeluviranomaiset suorittavat käyntejä asiakkaidensa koteihin, jotta lasten oloja perheissä saadaan valvottua. Kotikäyntien tarkoitusta ei ole erikseen laissa määritelty, vaan ne toimivat ikään kuin määrittelemättömänä perinteenä (Valli 2013, 24).

Lastensuojelun käsikirjassa on muistilista kiireelliseen päivystyskotikäyntiin. Kotikäynnille lähdön laukaisee lastensuojeluilmoitus. Sosiaaliviranomaisen tulee pohtia yhdessä työparinsa kanssa, tarvitaanko poliisilta virka-apua kiireelliseen päivystyskotikäyntiin. Tällaisia syitä voi olla väkivallan uhka tai sisäänpääsyn varmistaminen. Muistilistassa kerrotaan, että mikäli poliisi on paikalla, poliisi on se, joka menee ensiksi sisälle asuntoon ja tarkistaa, että se on turvallinen. Vasta tarkistuksen jälkeen sosiaalityöntekijät menevät asuntoon. (Lastensuojelun käsikirja- Muistilista kiireelliseen päivystyskotikäyntiin, luettu 22.2.2021.)

Tilanteissa, joissa sosiaaliviranomaiset kokevat, että heillä on syytä epäillä kohdattavan väkivaltaa, heillä on mahdollisuus pyytää poliisilta virka-apua turvaamaan heidän kotikäyntinsä. Käytännössä poliisin rooli tämänkaltaisella tehtävällä on turvata lastensuojeluviranomaisen työnteko. Poliisi siis keskittyy tilanteessa pitämään silmällä muita asukkaita lastensuojeluviranomaisen keskittyessä lapseen ja tämän asioihin. Jos tilanne alkaa vaikuttaa siltä, että esimerkiksi nuori alkaa käyttäytyä aggressiivisesti poliisilla on poliisilain 2 luvun 17 §:n mukainen oikeus ja velvollisuus käyttää tilanteeseen nähden tarpeellisia voimakeinoja. Oikeutta voimakeinojen käyttöön ei lastensuojeluviranomaisilla ole.

6.5 Kuljetuksen turvaaminen

Lastensuojelulaissa säädetään luvatta laitoksesta poistuneen nuoren palauttamisesta (Lastensuojelulaki 69a §). Lähtökohtaisesti laitoksen ja sosiaalitoimen tulee sopia keskenään lapsen palauttamisesta laitokseen. Lapsen kuljettamisen takaisin laitoshuoltopaikkaan voi suorittaa laitoksen henkilökuntaan kuuluva henkilö, lapsen oma sosiaalityöntekijä tai muu toimivaltainen viranomaislainen esimerkiksi poliisi. Kuljettamisen turvaamiseksi lapselle voidaan suorittaa henkilöntarkastus (Lastensuojelulaki 66 §). Kuljettavalta voidaan ottaa myös pois kuljetuksen ajaksi lastensuojelulaissa määritellyt esineet ja aineet. Haltuun otetut esineet ja aineet voidaan päätöksellä jättää palauttamatta nuorelle. (Lastensuojelulaki 65 §.) Lastensuojeluviranomaisilla on oikeus kiinnipitoon myös kuljetustilanteissa, jos ilmenee esimerkiksi itsetuhoista käytöstä tai hengen- tai terveyden vaara, mutta vain lyhytaikaisesti kuljetuksen turvaamiseksi. Myös kuljetuksen yhteydessä tapahtuneesta kiinnipidosta on tehtävä kirjallinen selvitys. (Lastensuojelulaki 69a §.)

Poliisi antaa virka-apuna lastensuojelulle kuljetusapua vain niissä tilanteissa, kun on syytä epäillä esiintyvän fyysistä vastarintaa. Huomioitavaksi tulee se, että pelkkä nuoren karkaamisalttius ei riitä virka-avun perusteeksi. (POL-2020-42250, 6.) Kuljetuksen turvaamisessa poliisi ei kuljeta lasta tai nuorta omalla kalustollaan. Kuljettaminen poliisin omalla kalustolla vaatii sen, että se on poliisin oman toiminnan kannalta tarkoituksenmukaista. (POL-2020-42250 Liite 2, 9.)

Poliisilla on oikeus ottaa haltuunsa henkilöltä hänen hallustaan löytyneitä vaarallisia esineitä tai aineita, joiden voidaan perustellusti esimerkiksi henkilön iän vuoksi epäillä aiheuttavan yleistä vaaraa järjestykselle ja turvallisuudelle (PoL 2:14). Myös sosiaaliviranomaisilla on oikeus ottaa nuoren hallusta haltuun sellaisia esineitä ja aineita, joiden voidaan olettaa olevan päihtymistarkoitukseen tai niillä voidaan esimerkiksi vahingoittaa itseään tai muuta (Lastensuojelulaki 65 §).

6.6 Väkivallan uhka tai epäily lapsen turvallisuudesta

Poliisilla on oikeus päästä kotirauhan piiriin, jos henkeä, terveyttä, vapautta tai huomattavaa omaisuutta koskeva teko tai tapahtuma on välittömästi tapahtumassa tai käynnissä (PoL 2:6.1). Tällaisissa tilanteissa, joissa on epäily väkivallan uhasta tai lapsen turvallisuudesta poliisilla on mahdolli-

suus mennä hakemaan lapsi asunnosta tarpeen vaatiessa väkisin. Poliisilla on toimenpiteen suorittamiseksi oikeus näissä tapauksissa tarvittaessa mennä asuntoon väkisin voimakeinoja käyttäen. (PoL 2:7). Virka-avun pyytäminen on väkivaltaa epäiltäessä usein tarpeen, koska lastensuojeluviranomaisella ei ole oikeutta voimakeinojen käyttöön. Sosiaaliviranomaisella voi olla myös ennakkotieto, että asuntoon mentäessä voi olla vastassa heihin kohdistuvaa väkivaltaa. Tieto voi perustua aikaisempiin käynteihin tai aikaisempaan vastarintaan sosiaaliviranomaisten toimenpiteitä kohtaan. Tällainen tilanne voisi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun lapsi on päätetty ottaa huostaan, eivätkä lapsen vanhemmat ole suostuvaisia tähän.

Poliisilla on poliisilain toisen luvun 17 § mukaisesti oikeus käyttää voimakeinoja vastarinnan murttamiseksi. Sosiaalityöntekijöillä on heikommat valmiudet toimia tilanteissa, joissa heitä kohtaan kohdistetaan väkivaltaa, koska heillä ei ole koulutusta tällaisiin tilanteisiin eikä erillisiä toimivaltuuksia esimerkiksi voimakeinojen käyttöön kohdattaessa väkivaltaa. Poliisin läsnäolo näillä tehtävillä mahdollistaa sosiaaliviranomaisen huomion kiinnittämiseen heidän toimenpiteidensä kohteeseen eli lapseen tai nuoreen ja hänen etuunsa.

7 LASTENSUOJELU JA SOSIAALI- JA KRIISIPÄIVYSTYS

7.1 Lastensuojelu

Lastensuojelu voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan: lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun ja ennaltaehkäisevään lastensuojeluun. Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa pääasiallisena tehtävänä on määrittää, onko kyseisellä perheellä tarvetta lastensuojelulle. Lastensuojeluun kuuluvat myös avohuolto, kiireellinen sijoitus ja huostaanotto. Avohuollon tukitoimien avulla pyritään tukemaan kutakin perhettä heidän tarvitsemallaan tavalla. Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto puolestaan varmistavat sen, että lapsen tai nuoren ei tule asua esimerkiksi sellaisessa ympäristössä, jonka voidaan kokea olevan hänelle haitaksi. Näihin kytkeytyvät vielä lastensuojelulle kuuluvat sijaishuolto sekä jälkihuolto, jotka varmistavat loppuun asti lapsen edun toteutumisen. (Lastensuojelun käsikirja- lastensuojelun palvelujärjestelmä, luettu 13.1.2021.) Lastensuojelun vastuulla on huolehtia myös ennalta ehkäisevästä lastensuojelusta. Ennalta ehkäisevää lastensuojelua ovat lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen edistäminen ja turvaaminen silloin, kun lapsi tai perhe ei ole varsinainen lastensuojelun asiakas (Lastensuojelulaki 3a §).

Lastensuojelullisia päätöksiä tekee sosiaalihuollon ammattilainen (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 1:3 §). Lastensuojeluviranomaisen nimikkeellä voi työskennellä vain sosiaalityöntekijä. Sosiaaliohjaaja puolestaan voi lastensuojelussa työskennellä palvelutarpeen arvioinnissa yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa sekä itsenäisesti perhetyössä ja avohuollon tukitoimissa luodun asiakassuunnitelman mukaisesti. (Lastensuojelun käsikirja- Lastensuojelun sosiaalityöntekijän kelpoisuus ja tehtävät, luettu 13.1.2021.)

Lastensuojelun asiakassuhteen alkamisesta päättää aina sosiaalityöntekijä silloin, kun lapsen tai nuoren kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Lastensuojelun asiakkuus voi alkaa myös, jos sosiaalityöntekijä arvioi, että lapsi omalla käyttäytymisellä vaarantaa terveytään tai kehitystään. Arvioinnin perusteella lastensuojelun asiakkuus voi alkaa myös, jos tulee ilmi, että lapsi on muuten lastensuojelulain mukaisten palveluiden ja tukitoimien tarpeessa. (Lastensuojelulaki 27 §.)

7.2 Sosiaali- ja kriisipäivystys

Sosiaali- ja kriisipäivystys toimii ympäri vuorokauden. Sosiaalipäivystys hoitaa samoja tehtäviä kuin lastensuojelun päivystys, mutta toimii myös virka-ajan ulkopuolella. Sosiaali- ja kriisipäivystykseen voi kuka tahansa olla yhteydessä akuutin kriisiavun tarpeessa ilmaiseksi. Sosiaalipäivystykseen otetaan poliisissa yhteyttä, kun halutaan tehdä esimerkiksi lastensuojeluilmoitus virka-ajan ulkopuolella tai tilanne vaatii kiireellistä sosiaalityön arvioita tai toimenpiteitä. Kriisipäivystys koskee enemmän asiakkaita, jotka tarvitsevat tukea kohdatessaan jonkin pysäyttävän kriisitilanteen. Sosiaali- ja kriisipäivystys ei kuulu lastensuojelun palveluihin vaan psykososiaalisiin palveluihin. (Sosiaali- ja kriisipäivystys, luettu 23.1.2021.)

Ensisijainen vastuu sijoitetusta lapsesta on aina sijaishuoltopaikalla ja sosiaalityöntekijällä, joka vastaa kyseisen lapsen asioista. Kuitenkin esimerkiksi virka-ajan ulkopuolella sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä on se, kehen kiireellisessä tilanteessa turvaudutaan. Sosiaalipäivystys voi esimerkiksi kiireellisessä tilanteessa kuljettaa lapsen takaisin sijaishuoltopaikkaan. Tällöin sosiaalityöntekijällä on myös oikeus rajoitustoimenpiteisiin kuljetuksen aikana esimerkiksi kiinnipitoon. (Stm.- lastensuojelulain muutokset, luettu 23.1.2021.)

7.3 Sijaishuollon rajoitusoikeudet

Tässä kappaleessa tuomme ilmi rajoituksia, joita voidaan käyttää sijaishuollossa. Emme kuitenkaan luettele kaikkia rajoituksia, vaan keskitymme niihin, jotka ovat tämän opinnäytetyön kannalta keskeisiä. Huomioitavaa on se, että rajoitustoimenpiteitä saa kohdentaa vain laitoshuoltona järjestettävässä sijaishuollossa. Tästä poikkeuksena on yhteydenpidon rajoitus, jota voidaan käyttää muussakin sijaishuollossa. (Valvira- lastensuojelu, luettu 12.2.2021.)

Aineiden ja esineiden haltuunotto

Lastensuojelulain 65 § antaa oikeuden ottaa haltuun lapselta päihtymiseen tarkoitettut aineet ja niiden käyttövälineet. Lisäksi tämä pykälä antaa velvollisuuden ottaa haltuun aineet ja esineet, jotka on tarkoitettu lapsen itsensä tai toisen vahingoittamiseen. Myös muita aineita ja esineitä, voidaan niiden ominaisuuksien vuoksi ottaa haltuun, mikäli ne voivat vaarantaa lapsen itsensä tai muun henkilön henkeä, terveyttä ja turvallisuutta tai vahingoittaa omaisuutta. (Lastensuojelulaki 65 §.) Päihtymiseen tarkoitetuilla aineilla tarkoitetaan alkoholia, huumausaineita, huumausaineiksi luokiteltavia lääkkeitä, muita lääkkeitä ja liuottimia. Huomioitavaa on, että tupakkatuotteet eivät ole kiellettyjä, eikä niitä voi ottaa pois lastensuojelulaitoksen henkilökunta tai edes poliisi. Lastensuojelulaitoksen tiloissa tupakoiminen on kuitenkin kiellettyä ja se voidaan kieltää myös sen välittömässä läheisyydessä (Räty 2012, 568–569.)

Henkilöntarkastus

Sosiaaliviranomaisilla on lastensuojelulain määräämä oikeus henkilöntarkastuksen sekä henkilönkatsastuksen suorittamiseen. Jos voidaan perustellusti olettaa, että lapsella on lastensuojelulain 65 §:ssä mainittuja aineita ja esineitä hallussaan, niin hänelle voidaan suorittaa henkilöntarkastus. Tarkastuksen suorittajan tulee olla laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä henkilö, joka kuuluu laitoksen henkilökuntaan. Poikkeustapauksissa tarkastuksen voi tehdä myös muu henkilö. Tämä kuitenkin vaatii laitoksen henkilökunnan jäsenen läsnäoloa. Tarkastuksen tekevän henkilön tulee olla tarkastettavan kanssa samaa sukupuolta tai muussa tapauksessa terveydenhuollon ammattilainen. Jos tilanne on kriittinen ja on välittömästi välttämätöntä lapsen turvallisuuden varmistamiseksi suorittaa henkilöntarkastus, sukupuolisäännöstä voidaan tapauskohtaisesti poiketa. (Lastensuojelulaki 66 §.)

Henkilönkatsastus

Henkilönkatsastuksen suorittaminen edellyttää sitä, että voidaan perustellusti olettaa, että lapsi on käyttänyt lastensuojelulain 65 §:ssä mainittuja aineita. Henkilönkatsastus käsittää tässä tapauksessa puhalluskokeen ja veri-, virtsa-, sylki-, ja hiusnäytteet. Jos lapsi kiistää käyttäneensä päihteitä voidaan näyte lähettää tarkistettavaksi, jos se on tilanteeseen nähden tarpeellista. Muuten henkilönkatsastuksessa pätevät samat säännöt sen suhteen kuka näytteet saa ottaa kuin henkilöntarkastuksessa. Poikkeuksena on verinäytteenotto, jonka saa suorittaa vain terveydenhuollon ammattilainen. Katsastuksessa on aina otettava huomioon lapsen etu ja varmistettava ettei toimenpiteistä koidu tarpeetonta haittaa lapselle. (Lastensuojelulaki 66a §.) Kumpikaan edellä mainituista toimenpiteistä ei saa olla rutiininomaista (Räty 2012, 574, 576).

Kiinnipitäminen

Lastensuojelun kasvatus- ja hoitohenkilökuntaan kuuluva saa pitää lapsesta kiinni hänen rauhoittamiseksi, jos lapsi on sekavan tai uhkaavan käytöksen perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai toista henkilöä. Lisäksi vaaditaan, että kiinnipitäminen on vahinkojen välttämiseksi välttämätöntä. Kiinnipitäminen voi pitää sisällään myös siirtämisen. Kiinnipitäminen on lopetettava heti, kun se ei ole enää tilanteeseen nähden välttämätöntä. Turvaututtaessa tilanteessa kiinnipitoon tapahtumasta aina laadittava kirjallinen selvitys laitoksen johtajalle. (Lastensuojelulaki 68 §.) Kiinnipitäminen on aina viimeinen keino, eikä siinä saa käyttää mitään välineitä. Kuten voimakeinojen käytössä, myös kiinnipidossa voi syullistyä liioitteluun. Kiinnipidon liioittelusta sovelletaan rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentin ja 7 §:n mukaisia säädöksiä voimakeinojen käytöstä ja rangaistusvastuun lievennyksestä. Kiinnipitäminen vaatii aina välittömän vaaran ja suhteellisuusperiaate on vahvasti läsnä. Käytettävä keinon pitää olla oikeassa suhteessa tekoon. Kiinnipitämistä ei saa tehdä laitoksen ulkopuolella. (Räty 2012, 582–583.)

Liikkumisvapauden rajoitus

Lapselle voidaan asettaa määräaikainen kielto poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai asuinyksiköstä. Yhtäjaksoisesti liikkumisvapauden rajoitus saa kestää 30 vuorokautta, mutta kerrallaan kestoksi voidaan määrätä vain seitsemän vuorokautta, jonka jälkeen tilannetta tulee arvioida uudelleen. Liikkumisvapauden rajoittamisen on aina oltava välttämätöntä lapsen hoidon ja kasvatuksen vuoksi. (Lastensuojelulaki 69 §.) Lisäksi edellytetään, että sijaishuoltopäätöksen perusteena on ollut lapsen päihteiden käyttö, rikolliset teot, muu epäsosiaalinen käyttäytyminen, itsetuhoisuus tai lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Vaihtoehtoisesti edellytetään, että lapsi käyttäytyy edelleen laitoksessa edellä mainituilla tavoilla esimerkiksi jatkaa päihteiden käyttöä. (Räty 2012, 585.) Liikkumisvapauden rajoittamisesta ei ole kyse silloin, kun laitoksissa asetetaan lapsille normaaleja kasvatuksellisia rajoja, kuten missä lapsi voi liikkua ja mihin vuorokauden aikaan (Räty 2012, 585).

Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

Jos lapsi poistuu laitoksesta luvatta eikä palaa sinne sovittuna aikana laitoksen on itse ryhdyttävä toimenpiteisiin lapsen etsimiseksi sekä ilmoitettava poissaolosta sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle. Sosiaaliviranomaisella on mahdollisuus pyytää virka-apua poliisilta lapsen etsimiseksi. Poliisi ei aktiivisesti etsi lasta, ellei epäillä, että lapsi tai nuori on hengen tai terveyden vaarassa. Kun poliisi tapaa tällaisen karkuteillä olevan nuoren poliisi ottaa yhteyttä sosiaaliviranomaiseen. Poliisi voi kuljettaa lapsen lähellä sijaitsevaan sijaishuoltopaikkaan silloin, kun kuljettaminen on poliisin oman toiminnan kannalta tarkoituksenmukaista. Lähtökohtaisesti lapsen kuljettaminen on kuitenkin sosiaaliviranomaisen vastuulla. On laitoksen ja sijaishuollon viranomaisen vastuulla yhteistyössä sopia lapsen kuljettamisesta takaisin laitokseen. (POL-2020-42250 Liite 2, 9.)

8 HAASTATTELUT

8.1 Haastattelijoiden taustat

Haastattelut suoritettiin yksitellen eri toimipisteissä Vantaalla. Haastattelut tehtiin nimettöminä, joten tässä opinnäytetyössä haastateltavista käytetään kirjaimia A, B ja C. Ensimmäisessä osassa kerromme tarkemmin haastateltavista ja heidän taustoistaan, sekä heidän kokemuksistaan liittyen työhön sosiaaliviranomaisina ja virka-apuihin poliisin kanssa. Lisäksi kerromme hieman minkä tyyppisiä virka-aputehtäviä haastateltavat tekevät tietyissä toimipisteissä.

Haastateltava A on toiminut haastattelun aikaan Vantaan lastensuojelun päivystyksessä sosiaaliohjaajana noin 1,5 vuotta. Lastensuojelun parissa hän on työskennellyt noin kolme vuotta. Haastateltava B on työskennellyt sosiaali- ja kriisipäivystyksessä 10 vuotta sosiaalityöntekijänä. Sosiaalityötä hän on tehnyt kuitenkin yhteensä jo 20 vuotta. Kolmantena haastateltavana on C, joka toimii sosiaaliohjaajana Vantaalla nuorten vastaanotto toiminnan yksikössä. Hän on työskennellyt kyseisessä yksikössä vuodesta 2016 lähtien. Sosionomiksi hän on valmistunut vuonna 2015 ammattikorkeakoulusta. Kaikilla haastateltavilla oli syntynyt laaja käsitys poliisin kanssa työskentelystä virka-aputehtävillä. A kertoo olleensa ainakin 30 virka-aputehtävällä poliisin kanssa. B taas on ollut kymmenillä, ellei sadoilla virka-aputehtävillä poliisin kanssa. C ei osannut antaa numeraalista arviota, mutta kertoi että heidän yksikössään tulee poliisin kanssa oltua näillä tehtävillä kuukausittain.

A kertoo työnkuvaansa kuuluvan lastensuojelun päivystyksessä sosiaalityöntekijän työparina toimimisen, johon kuuluu lastensuojelun keikoilla tilanteiden arvioiminen, sekä lastensuojeluilmoitusten käsittely yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Lisäksi hän kertoo, että sosiaaliohjaajille kuuluu heillä myös lastensuojelun neuvonta ja ohjaus. Itsenäisesti hän kertoo myös käsittelevänsä sosiaalihuoltolain mukaisia ilmoituksia ja arviointipyynnöitä. Haastateltava B kertoo sosiaali- ja kriisipäivystyksessä tehtäviksi sosiaalityön kiireelliset lastensuojelutoimet, kuten kiireelliset sijoitukset. Lisäksi yksikön tehtävänä on kriisipaikoilla toimiminen. C nuorten vastaanotto toiminnan yksiköstä kertoo, että yksikköön sijoitetaan pääsääntöisesti kiireellisesti sijoitettuja nuoria. Yksikön sosiaaliohjaajat tekevät arvioiteja ja selvittelyitä nuorten ja heidän perheidensä tilanteista. C kertoo, että tarkoituksena on siis selvittää, voidaanko nuori palauttaa asumaan kotiin vai tarvitaanko jatkosijoituspaikkaa tai esimerkiksi avohuollon tukitoimia.

8.2 Virka-aputehtävät

Seuraavaksi käsittelyssä ovat virka-aputehtävät. Tarkoituksenamme oli selvittää, millaisiin asioihin sosiaaliviranomaiset eri toimipisteissä tavallisesti pyytävät poliisilta virka-apua ja miten heidän mielestään virka-avun pyytäminen toimii tällä hetkellä.

A ja B kertovat, että lastensuojelun päivystyksessä ja sosiaali- ja kriisipäivystyksessä virka-apua poliisilta tulee yleensä pyydettyä turvaamaan kiireellistä sijoitusta tai kotikäyntiä, jolla vasta arvioidaan toimenpiteiden tarvetta. Lisäksi he pyytävät virka-apua jo sijoitetun lapsen karkaamistapauksissa. Heidän virka-aputehtävänsä ovat samoja, mutta lastensuojelun päivystys toimii virka-aikaan kello 8–16 ja sosiaali- ja kriisipäivystys ympäri vuorokauden. C kertoo, että heillä virka-avut poliisin kanssa pääsääntöisesti koskevat heidän omien nuorten löytämistä tai palauttamista heidän yksikkönsä. Virka-avun kohteena voi olla siis sellainen nuori, joka on jättänyt palaamatta luvalliselta poistumiselta tai sitten sellainen nuori, jolla ei ole ollut oikeutta liikkumisrajoituksen vuoksi poistua yksiköstä.

Sekä B ja C kertovat, että sijoitetun alaikäisen karkaamistapauksissa tulee aina tapauskohtaisesti mietittyä, tarvitaanko poliisilta virka-apua karkaajan tavoittamiseksi tai palauttamiseksi. He kertovat, että arvioon vaikuttavat esimerkiksi se, onko alaikäisellä itsetuhoisuutta tai säännöllistä lääkitystä. C kertoo, että heilläkin satunnaisesti pyydetään poliisia turvaamaan kotikäyntejä, joihin sosiaaliohjaajilla ei ole turvallista itsekseen mennä.

Kaksi kolmesta haastateltavasta oli sitä mieltä, että virka-aputoiminta on toiminut pääsääntöisesti hyvin. A taas näki virka-avun ongelmana sen, että sen saaminen kestää. Myös B kertoo avun saamisen keston turhauttavan välillä, koska heidän saamansa ilmoitukset voivat olla aika rankkoja. C uskoo poliisien kuitenkin reagoivan niin nopeasti kuin pystyvät, vaikka välillä avun saaminen kestääkin. Hän myös sanoo, että poliisin ja sosiaaliviranomaisten yhteistyö on parantunut ajan saatossa.

8.3 Virka-aputehtävät käytännössä

8.3.1 Toimivat asiat

Halusimme selvittää mihin asioihin sosiaaliviranomaiset ovat tyytyväisiä poliisin toiminnassa virka-aputehtävillä. Halusimme kuulla niin yleisiä huomioita kuin yksittäisiäkin kokemuksia siitä, millaiset poliisin antamat virka-avut ovat jääneet haastateltaville positiivisesti mieleen ja miten yhteistyö poliisin kanssa on heidän mielestään toiminut.

Kaikki haastateltavat kertovat, että yhteistyö virka-aputehtävillä on pääsääntöisesti hyvää. Kaikki mainitsevat, että parhaita ovat ne virka-apukeikat, joilla on pystytty etukäteen suunnitella yhdessä poliisin kanssa, miten toimitaan ja poliisin on toiminut niin kuin on pyydetty. B kertoikin, että 99,9 prosentissa tapauksissa poliisi on toiminut niin kuin hän on toivonut. B myös painottaa, että kun he ovat se, jotka pyytävät virka-apua poliisilta oman tehtävänsä suorittamiseen, niin heidän vastuullansa on myös johdattaa tehtävää. Kaikki haastateltavat kertoivat myös, että hyvinä asioina on jäänyt paljon mieleen sellaisia tapauksia, joissa poliisi on osannut puhua tai jotenkin muuten toimia erittäin hyvin lapsen tai nuoren kanssa.

”Esimerkiksi on viety turvakotiin, niin äidin pakatessa tavaroita, niin poliisi on päästänyt lapset autoon tai laittanut vilkut päälle. Eli he on tosi kivasti huomioineet lapsia siinä kriisitilanteessa, joka se aina näillä lapsille on. Ne jäivät mieleen ja niistä jää kiva kuva.”, A muisteli.

A ja C molemmat kertoivat, että joillakin poliiseilla on tapana soittaa heille ennen kuin ollaan varsinaisesti paikan päällä tekemässä. Tätä molemmat pitivät erittäin kivana tapana. A mainitseekin, ettei paikan päällä välttämättä kiireen tai muun ulkoisen häiriön takia pysty käymään tapausta yhdessä läpi. B:n mieleen muistui myös kokemus, jossa poliisin ammattitaitoinen tilannetaju ja valppaus oli jäänyt mieleen. Hän kertoi, että kotikäynnillä perheen äiti oli yhtäkkiä alkanut suuntaamaan kohti parveketta, jonka poliisi oli saman tien huomannut ja mennyt pysäyttämään äidin.

”Emmä olisi pystynyt tekee mitään”, B jatkoi.

8.3.2 Kehitettävät asiat

Keskeisenä tavoitteenamme oli hakea kehitysideoita, joiden avulla poliisi voisi kehittää omaa toimintaansa tulevaisuudessa virka-aputehtävillä. Halusimme, että haastateltavat saivat avoimesti tuoda esiin epäkohtia, joita he ovat huomanneet tai yksittäisiä kokemuksia, joissa poliisi ei ole heidän mielestään toiminut niin kuin he olisivat odottaneet tai toivoneet. Kaikki haastateltavat olivat pääasiassa sitä mieltä, että poliisin antamaan virka-avun laatuun voi olla tyytyväinen. Jokainen haastateltava kuitenkin nosti haastatteluissa ilmi asioita, joissa olisi vielä kehitettävää. Kokonaisuutena kaikki haastateltavat pitivät poliisia tärkeänä yhteistyöviranomaisena, jota ilman heidän tehtävien suorittaminen olisi välillä jopa mahdotonta. Tästä syystä virka-avun toimintaa on hyvä tarkastella ajoittain, jotta tämä tärkeä viranomaisyhteistyö sujuisi mutkitta. Ongelmakohtien löytymiseksi kysyimme haastateltavilta, onko heillä ollut negatiivisia kokemuksia virka-aputehtävistä. Lisäksi pyysimme haastateltavia tuomaan ilmi, jos he ovat kokeneet jonkin asian negatiivisena poliisin antaessa virka-apua heille.

Haastateltava A on joskus kokenut sellaisia tilanteita, jossa poliisi ei ole tehnyt niin kuin he ovat virka-apupyynnössä toivoneet. Hän esimerkiksi kertoo laittaneensa virka-apupyyntöön nuoren kuljettamisen ja virka-apu hyväksyttiin. Kuitenkin varsinaisella tehtävällä kuljetuksesta kieltäydyttiin. Yleisimmin virka-aputehtävällä poliisin rooli on turvata. Joskus hänelle on niin esimerkiksi käynyt, että poliisi on jättäytynyt asuntoon mennessä ihan liian kauas. Hän painottaakin, ettei heillä ole valmiuksia ottaa vastaan, jos ovesta syöksyykin joku uhka. Tässä on selkeästi eriäviä mielipiteitä, koska B kertoi, että ongelmana on enemmänkin, se ettei kommunikoida. Hän toivoisi, että sovittaisiin, kumpi menee ovelle ensin ja niin edelleen. Hän ei ole kokenut sitä niin, ettei poliisi olisi turvannut heidän työtänsä. B kertoikin, että kun he pyytävät virka-apua poliisilta, niin sosiaalityöntekijän vastuulla on johtaa sitä tehtävää. A:n mielestä se saattaa olla vaivaannuttavaa mennä sotkemaan toisen työtä ja kertomaan missä poliisin pitäisi olla sijoittuneena.

Lapsen kuljetus on myös toinen asia mikä on aiheuttanut sen, että virka-aputehtävään ei ole oltu täysin tyytyväisiä. Poliisin ohjeistus kertoo, että lasta ei kuljeteta poliisiautossa. A näkee tämän ongelmallisena. Hänen mielestään poliisin on hankala turvata kuljetusta, jos he ajavat esimerkiksi taksin perässä. Siinä kohtaa, kun lapsi tai nuori alkaa aggressiiviseksi, niin heiltä loppuvat keinot. Joskus hän on kokenut myös sellaista, että poliisi ei ole ajanut taksin perässä. Tällöin on hänelle herännyt ajatus, että jos nuori olisikin alkanut riehumaan, he eivät olisi pystyneet tekemään mitään muuta kuin soittamaan hätäkeskukseen. C:llä on myös joskus tullut vastaan huonoja kokemuksia kuljettamiskäsitöistä. C painotti, että heillä ei yksinkertaisesti ole resursseja lähteä esimerkiksi yöllä hakemaan karannutta nuorta, joka poliisilla on tullut vastaan. Heillä on molemmissa yksiköissä yöllä yksi henkilö ja he eivät yksinkertaisesti saa lähteä silloin pois yksiköstään. B vaikutti olevan tietoinen siitä, että poliisi ei voi kuljettaa, ja siitä ettei se poliisille kuulu. Kuitenkin hän halusi tuoda ilmi tilanteita, jossa poliisi on silti kuljettanut nuoren sijoituspaikkaan yli kuntarajojen, ja hän on ollut siitä silloin erittäin kiitollinen.

Kaikki haastateltavat kokevat niin, etteivät kaikki poliisit tunne heidän työnkuvaansa tai esimerkiksi mitkä ovat sosiaaliviranomaisten mahdollisuudet puuttua. B kertoi, että joskus poliisi on sanonut hänelle suoraan virka-aputehtävällä:

"Sä oot mies, kyl sä voit ottaa sen kainaloon", mutta kun mulla ei ole oikeutta".

Välillä myös heidän tekemiään arvioita on vähätelty. A on kokenut joskus sellaisia asenteita, että kun nuori tai hänen perheensä on ollutkin ihan rauhallinen virka-aputehtävällä, niin poliisi on pyöritellyt silmiään turhautuneena. Hän haluaakin muistuttaa, että välillä poliisin läsnäolo riittää jo rauhoittamaan tilannetta. Virka-apupyyntö on aina tarkkaan harkittu, eikä poliisia sinne turhaan pyydetä, kun siitä vielä nykyään maksetaankin. A toivookin, että heidän tekemänsä arviota kunnioitettaisiin, niin kuin hekin kunnioittavat poliisin ammattitaitoa. A tuo esille myös sen puolen, että poliisi ei välttämättä ole ollut ensimmäisellä kotikäynnillä mukana, jossa tilanne on ollutkin ihan erilainen. A muistelee ja kertoo, että työtovereiden keskuudessa puhututtaa nämä tilanteet, kun poliisi on pitänyt tehtävää "lastenvahtikeikkana":

"Jotenkin on ollut sellaista, että aina nää sossutädit pyytää tänne poliisin, vaikkei täällä mitään niinku oo. Mut sit tavallaan heiltähän jää näkemättä kaikki ne keikat missä me ei pyydetä virka-apuu ja niitä on paljon sellaisia".

Kaikki haastateltavat ovat myös sitä mieltä, että poliisin turhautuminen välillä paistaa heille. Tämä on yleistä "ammattikarkureiden" kohdalla. Ammattikarkurilla B viittaa sellaiseen nuoreen, joka on tuttu sekä poliisille että heille nimensä ja käyttäytymisensä puolesta. B haluaakin tuoda sen puolen ilmi, että tilanne on heille yhtä turhauttava, mutta tässä työskennellään omalla virkavastuulla ja tehtävä pitää silti suorittaa.

Kaikki nostavat myös ongelmaksi sen, että virka-avun saaminen kestää. Tämä on kuitenkin ylemmän tason ongelma, ja he ymmärtävät, että partiokohtaisesti sille on hankala tehdä mitään. Kesto on ongelma siksi, että he eivät voi toimia ennen kuin saavat poliisin paikalle. A sanookin, että he ovat joutotilassa sen aikaa, kun odottelevat poliisin saapumista. Haastateltavat kertovat, että poliisin avun saaminen voi kestää jopa tunteja. B kertoo sen, että avun odottaminen saattaa olla turhauttavaa, koska lastensuojeluilmoitukset voivat olla välillä todella rajuja. Hän mainitseekin itse lähtevänsä saman tien tällaisiin tapauksiin, vaikka sitten ilman poliisia. Tämä ei kuitenkaan ole edellytys, vaan se on jokaisen sosiaaliviranomaisen oma päätös, lähteekö hän ilman poliisia, jos virka-avun saaminen kestää. Apua on tietysti saatavilla hätäkeskukseen kautta soittamalla, jos paikalla tulee akuutti hätä.

8.4 Sosiaaliviranomaisen näkökulma

Haastatteluissa kysyimme myös siitä, kuinka poliisi on onnistunut huomioimaan lapsen edun virka-aputehtävillä. Lisäksi kysyimme tarkemmin poliisin asenteista ja miten haastateltavat itse ajattelevat, kun joutuvat pyytämään virka-apua poliisilta. Tässä teemaosiossa pyrimme myös selvittämään, millaisia ajatuksia haastateltaville on jäänyt poliisin suoriutumisesta virka-aputehtävillä. Kaikki haastateltavat ovat yhtä mieltä siitä, että niin sosiaalityöntekijöillä kuin poliisillakin on tapana kiinnittää erityistä huomiota lasten etuun tehtävillä. Haastateltavien mielestä poliisi onkin yleisesti hyvin ottanut lapset huomioon tehtävillä ja kohdellut heitä niin kuin kuuluukin.

B kertoo, että hänellä on paljon kokemuksia siitä, kuinka poliisi on ottanut huomioon lapsen iän ja vastusteluista huolimatta ottanut esimerkiksi pojan syliin, jotta he ovat saaneet pojan nostettua kyytiin. Tilanteessa poliisi on osannut erinomaisesti suhteuttaa käytetyt voimakeinot niiden tarpeeseen nähden. C puolestaan on törmännyt nuorten kohdalla joskus siihen, että poliisi on saattanut nuoren mielestä kohdistaa tähän tarpeetonta voimankäyttöä hänen kiinnisaamiseen ja palauttaukseen hoitopaikkaansa. Tällaisia tilanteita ovat olleet lähinnä sellaiset tilanteet, joissa vastarinta nuoren suunnalta on ollut voimakasta.

A on huomannut, että poliisi asennoituu eri tavalla masentuneeseen nuoreen kuin esimerkiksi päihkeitä käyttävään nuoreen, josta poliisilla voi olla jo paljon tietoa omien tehtäviensä kautta. A toivoo poliisin luottavan sosiaaliviranomaisen tekemään arvioon tapahtumasta, kun he ovat päätyneet tekemään virka-apupyynnön poliisille. Lisäksi A on törmännyt osalla tehtävillä jopa liiankin innokkaksiin poliiseihin. Poliisit ovat saattaneet alkaa puhuttaa nuorta ja kommentoida hänen asiaansa tietämättä asiasta sen enempää. A toivoisikin, että poliisi antaisi sosiaalityöntekijän tehdä oman työnsä eikä kommentoisi asiaa sen enempää, jos asiasta ei ole poliisilla samalla tavalla riittävää tietoa.

Pääasiassa haastateltavat ovat kaikki sitä mieltä, että poliisi on yleisesti pyrkinyt tekemään parhaansa tehtävillä. On kuitenkin yksittäisiä pohdintoja, joita haastateltavat nostivat esiin poliisien toiminnasta. A on huomannut osittain poliisien omien ennakkotietojen vaikuttavan heidän toimintaansa

tehtävillä. Sosiaalityöntekijät ovat joskus olleetkin hämmentyneitä poliisien toimista, koska heillä ei ole ollut mitään tietoa siitä, että poliisilla on jotakin ennakkotietoa perheeseen liittyen. Joskus tilanne on ollut päinvastoin ja poliisilla ei ole ollut tietoa perheen tilanteesta, vaikka sosiaalityöntekijöillä sitä on ollut runsaasti. A on myös sitä mieltä, että vaikka virka-avun laatu on hyvää sen saaminen kestää liian pitkään. Hän on myös huomannut poliisien asenteellisuuden “lapsenvahtikeikkoja” kohtaan. B puolestaan on sitä mieltä, että poliisi tekee usein virka-aputehtävillä enemmänkin kuin mitä on pyydetty. B:n mielestä myös joidenkin partioiden kanssa sujuu paremmin kuin toisten ja se johtuu kemiasta.

Virka-avun pyytämiseen poliisilta kaikki haastateltavat suhtautuvat pääpiirteittäin positiivisesti ja se on heille rutiininomaista toimintaa. Virka-avun pyytämisestä haastateltavat nostavat kuitenkin esiin joitakin hankaloittavia asioita, jotka vaikuttavat virka-apupyynnön sujuvuuteen. Sekä A että B haastateltavat nostavat ongelmaksi virka-avun saamisen keston. Tämä avun saamisen kesto aiheuttaa pientä turhautumista sosiaalipuolen työntekijöissä. Lisäksi molemmilla on yleisesti ottaen positiivinen kuva saadusta virka-avusta. C on huomannut itse joskus pohtivansa, mitä poliisi mahtaa ajatella, kun hän joutuu esimerkiksi saman illan aikana olemaan useamman kerran poliisin kanssa tekemisissä. Hänelle on herännyt ajatus siitä, ajatteleeko poliisi, että he eivät pärjää itse tai kuormittavat vain heidän resurssejaan. Hän on kuitenkin sitä mieltä, että poliisi on suhtautunut asianmukaisella vakavuudella tilanteisiin ja tuonut turvallisuuden tunnetta vakavammissa tilanteissa. Poliisi on toiminut hyvänä apuna niissä tilanteissa, kun tilanne on edennyt niin vakavaksi, että ei ole enää omin keinoin turvallisesti pärjätty.

8.5 Kehitysideat

Viimeisenä teemana käsitelimme haastattelussa kehitysideoita. Haastateltavilta kysyttiin, mitä pitäisi tehdä, että heidän kertomansa ongelmakohdat ratkeaisivat ja poliisin antaman virka-avun laatu parantuisi. Kaikki olivat sitä mieltä, että ratkaisu ongelmiin on keskustelu näiden kahden viranomaisen välillä. Haastatteluiden jälkeen myös meille jäi sellainen tunne, että ongelmana on kommunikaation puute. Haastateltavat ovat sitä mieltä, että se on enemmänkin poikkeus kuin sääntö, että poliisin toiminnassa olisi ollut toivomisen varaa.

Parasta olisi, jos saataisiin kaikki toimimaan, niin kuin suurin osa poliiseista jo toimii. A, B ja C toivovat, että kaikki poliisit haluaisivat käydä tehtävän suorittamisesta suunnitelmallista keskustelua. Haastateltavat toivat hyvänä asiana ilmi sen, että joillakin poliiseilla on tapana soittaa ennen varsinaista keikkaa, ja tämä on se mitä toivotaan kaikilta poliiseilta. Partiotasolla A toivoo, että poliisit käyttävät ammattitaitoaan ja ennakoivat suunnitelmien muodossa.

B uskoo, että yhteiset koulutukset ovat ratkaisu siihen, että toisen toimintatavat tulevat puolin ja toisin tutuksi. Myös A uskoo, että tietoisuuden lisääminen toisi ratkaisun moneen asenteeseen ja ongelmaan. Kaikki toivat ilmi, että olisi tärkeää, että toisen viranomaisen toimivaltuudet tunnettaisiin. Tällä vältyttäisiin myös niiltä turhilta kommenteilta ja väittelyiltä, että miksi joku ei pysty tekemään jotain. B muistelee, että heillä on joskus ollut tällaisia turvallisuuskoulutuksia, mutta hänen mielestään niitä pitäisi olla useammin, koska vaihtuvuus työntekijöissä on vilkasta. B nostaa myös ilmi, että harjoituksia olisi hyvä olla nimenomaisesti juuri partioiden kanssa. Turvallisuuskoulutukset ovat hänestä sen takia hyödyllisiä, koska poliisi ei aina ole turvaamassa kotikäyntiä.

Päällystötaholta A toivoisi, että tehtäisiin selkeitä linjauksia esimerkiksi kuljetuksen suhteen. Joskus on hyväksytty sellaisia virka-apuja, joissa nimenomaisesti on pyydetty kuljetusta. Myös avun saamisen kestoon toivottaisiin ratkaisua ylemmältä taholta. B pitää tärkeänä sitä, että poliisi antaisi virka-apua silloin, kun sitä joudutaan pyytämään. Hän tiedostaa myös sen, että poliisillekin tulee paljon ”huti” keikkoja, kun virka-apua ei varsinaisesti tarvittukaan. B kuitenkin korostaa sitä, että he eivät voi kuitenkaan tietää tilannetta kuin vasta paikan päällä ja tästä syystä on pakko pelata varman päälle. Hänen mukaansa väittelyä virka-avupyynnöstä on tullut sekä ylemmältä tasolta että paikalle saapulta partiolta. B mainitsee virka-avun kehittämiseksi toisten valtuuksien ja rajoitusoikeuksien tuntemisen:

“Toisten tehtävien ja valtuuksien tunteminen ja rajoitusten myös. Kaikki vähentävät turhaa kitkaa tai sanotaan että ihmettelyä. Miksi poliisi ei voi kuljettaa? No ei voi, koska ei voi. Näinhän se on.”

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA OMA POHDINTA

9.1 Johtopäätökset

Haastatteluista pystyy päätellä, että kaiken kaikkiaan sosiaaliviranomaiset ovat tyytyväisiä poliisin antaman virka-avun laatuun Vantaalla. Kuitenkin selvisi, että on olemassa asioita, joissa poliisilla on vielä parannettavaa. Parannettavat asiat liittyvät osittain sekä yksittäisten partioiden toimintaan että ylemmällä tasolla ilmeneviin epäkohtiin.

Virka-aputoiminta on toiminut pääsääntöisesti hyvin, mutta avun saamisen kesto tuottaa jonkintasoisia ongelmia kaikissa eri työpisteissä työskenteleville sosiaaliviranomaisille Vantaan alueella. Usein virka-avun saamisen kesto koituukin ongelmaksi siksi, että sosiaaliviranomaiset eivät voi ryhtyä tarvittaviin toimiin ennen kuin poliisi on saatu paikalle. Tämän ongelman ratkaiseminen ei ole kuitenkaan kiinni yksittäisten partioiden toiminnasta vaan ongelma on loppujen lopuksi lähtöisin ylemmältä tasolta. Partioiden osalta kestoon voi tietysti vaikuttaa, niin ettei turhaan odotuta sosiaaliviranomaista, kun on keikan saanut. Ratkaisuna tähänkin varmasti olisi se, että partiotasolla poliisit ymmärtäisivät,

että siinä on mennyt jo tovi aikaa, ennen kuin keikka heille jaetaan. Lisäksi partioiden on hyvä ymmärtää, että sosiaaliviranomaiset ovat tämän odotusajan joututilassa, eivätkä saa asiaa etenemään ennen kuin poliisipartio on paikalla.

Poliisin ja sosiaaliviranomaisten välinen yhteistyö virka-aputehtävillä on pääsääntöisesti onnistunut hyvin. Parhaimpia virka-apukeikkoja ovat olleet sellaiset keikat, jotka on suunnitelmallisesti käyty poliisin kanssa läpi ennen toimeen ryhtymistä ja poliisi on toiminut niin kuin sosiaaliviranomaiset ovat toivoneet poliisin toimivan. Hyviä esimerkkejä poliisin onnistuneista virka-avuksista ovat tehtävät, joilla poliisin on osannut ottaa lapsen huomioon erinomaisesti ja toiminut hyvässä yhteisymmärryksessä lapsen tai nuoren kanssa. Poliisia pidetään tärkeänä yhteistyöviranomaisena ja ilman poliisin antamaa virka-apua osa sosiaaliviranomaisen suorittamista tehtävistä olisi heidän omilla valtuuksillaan mahdotonta suorittaa.

Sosiaaliviranomaisille on syntynyt käsityksiä siitä, että kaikki poliisit eivät täysin tunne heidän toimenkuvaansa eivätkä tiedä, minne asti sosiaaliviranomaisten mahdollisuudet puuttua riittävät. Myös poliisin turhautuminen tehtävillä paistaa välillä läpi. Tämä tulee kysymykseen etenkin silloin, kun kyseessä on jo tutuksi tullut asiakas. Tärkeimpänä onkin muistaa, että myös virka-aputehtävillä toimitaan omalla virkavastuulla, joten turhautumisesta huolimatta virkatehtävä täytyy suorittaa. Haastateluista ei käynyt ilmi sellaisia tapauksia, joissa turhautuminen olisi näkynyt muualla kuin poliisin naamassa tai puheissa. Virka-aputehtävät on suoritettu pääsääntöisin asianmukaisesti. Huonot kokemukset poliisin antaessa ovat enemmänkin poikkeuksia.

Yleisesti ollaan sitä mieltä, että lasten etu on huomioitu virka-aputehtävillä poliisinkin toiminnassa. Lapsia on kohdeltu poliisin toimesta heidän etunsa mukaisesti ja otettu heidän ikätasonsa huomioon. Poliisi on pyrkinyt tekemään parhaansa ottamalla lapset sekä heidän vanhempansa huomioon. Virkaavun pyytäminen sujuu sosiaaliviranomaisilta rutiininomaisesti ja siihen suhtautuminen on ollut positiivista.

Ratkaisut yhteistyössä koettuihin ongelmiin löytyvät viranomaisten välisestä aktiivisesta keskustelusta. Suurin ongelma yhteistyössä onkin kommunikaation puute, joka vaikuttaa suoraan negatiivisesti myös tehdyn työn lopputulokseen ja lisää negatiivisia kokemuksia. Melkein kaikki partiotasoiset negatiiviset kokemukset haastateltavilta juonsivat juurensa siihen, että suunnitelmia ja keskusteluja ei ollut käyty partion ja sosiaaliviranomaisten välillä. Yksi haastateltavista mainitsi, että heidän tehtävänsä on johtaa, koska he ovat se, joka on virka-apua poliisilta pyytänyt oman tehtävänsä suorittamiseksi. Ymmärrettävältä kuulostaa myös toisen haastateltavan miete, että hän loukkaa poliisia, jos joutuu hirveästi ohjailemaan partiota. Kuitenkaan voiko kenenkään olettaa oppivan, jos kukaan ei hänelle koskaan kerro, miten hänen haluttaisiin toimivan.

Haastateltava B puhui haastattelussa myös kemian tärkeydestä. Joidenkin partioiden kanssa sujua ja joidenkin ei. Tämä varmasti on totta ja se on hankalin ongelma kaikista, koska siihen ei ole olemassa ratkaisua. Persoonia on monenlaisia, niin poliisissa kuin sosiaaliviranomaisten joukossa. Sanonta kuitenkin kuuluu, että kaikkien kanssa pitää tulla toimeen. Asiakkaitakin on erilaisia ja yhtä lailla heidän kanssaan tullaan toimeen.

Haastateltavien välillä oli myös eroja siitä, miten he toivovat poliisin toimivan. Toinen haluaa, että poliisi on aina ensimmäisenä menossa asuntoon sisään, toiselle sillä ei ollut väliä, kunhan asiasta oli etukäteen keskusteltu ja poliisi oli valmiina turvaamaan hänen selustansa. Jos kaikilla haastateltavilakaan ei ollut yhteneviä mielipiteitä poliisin toimintamalleista virka-aputehtävillä, niin ei sitä poliisipartioltakaan voi odottaa. Tähänkin ratkaisuna on jo useasti mainittu kommunikaatio. Voi myös olla sellainen tilanne, että partio ei ole ollut useilla virka-aputehtävillä sosiaaliviranomaisen kanssa, joten tällaisia toimintamalleja ei ole vielä edes syntynyt.

Tärkeintä olisikin saada kaikki poliisit suhtautumaan virka-apuihin hyvällä asenteella ja käymään aktiivista keskustelua viranomaisten välillä virka-aputehtävien suorittamiseksi mahdollisimman laadukkaasti. Tällaisena hyvänä toimintana voidaan pitää ihan sitä yksittäistäkin puhelua ennen keikkaa, jossa käydään yhdessä läpi tulevaa tilannetta. Jo tällä yhdellä puhelulla on valtavan paljon positiivisia vaikutuksia keikan sujuvuuteen.

9.2 Oma pohdinta

Halusimme nostaa esiin tutkimuksen avulla etenkin epäkohtia, joita sosiaaliviranomaisten mielestä poliisin toiminnassa olisi tullut ilmi poliisin antaessa virka-apua. Saimme kerättyä laajan kirjon erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä erityyppisiltä virka-aputehtäviltä. Olimme iloisesti yllättyneitä, kuinka positiivinen kuva sosiaaliviranomaisilla oli kokonaisuutena poliisin toiminnasta. Asioihin tarkemmin syvennymällä haastateltavat alkoivat kuitenkin tuomaan esiin myös epäkohtia, joita haastateltavat olivat kohdanneet poliisin toiminnassa virka-aputehtävillä.

Sosiaaliviranomaisten kokemuksista paistaa läpi yleinen tyytyväisyys poliisin antaman virka avun laatuun. Laadullisesti virka-apuun suhtaudutaan positiivisesti ja poliisien toimintaan ollaan tyytyväisiä kokonaisuudessaan. Vaikka poliisien asenteellisuus paistaakin osittain joillakin tehtävillä sosiaaliviranomaisille, sitä ei pidetä suurena ongelmana ja sen koetaan olevan enemmänkin turhautumista virka-aputehtävää kohtaan eikä varsinaisesti sosiaaliviranomaisten työtä kohtaan.

On myös totta, että jokaisen yksittäisen partion omalla asenteella on vaikutusta tehtävän sujumiseen. Virka-aputehtävään suhtautuminen samalla tavoin kuin jokaiseen muuhunkin virkatehtävään auttaa sen sujuvuutta ja vähentää turhia erimielisyyksiä viranomaisten välillä. Asioiden pohtiminen yhteistyössä ja tietyn tasoinen joustaminen, suuntaan jos toiseenkin, helpottaa kummankin viranomaisen työtä. On muistettava, että yhteistyötä tehdään ennen kaikkea lasten edun parantamiseksi ja siitä

syystä omat mielipiteet on syytä jättää taka-alalle. Poliisillakin saa olla omia mielipiteitä, mutta virkatehtävien hoidossa tai varsinkaan asiakkaalle se ei saa näkyä. Yksi haastateltavista kertoi, että myös heitä turhauttaa välillä nämä ”ammattikarkurit”. Turhautuminen on siis molemminpuolista ja voikin sanoa, että normaalia. Pääasia onkin, ettei sen anneta vaikuttaa tehtävän suorittamiseen tai kohdisteta sitä turhautumista toiseen viranomaiseen. Asioiden tekeminen tiiviissä yhteistyössä edistää parhaan lopputuloksen syntymistä sekä viranomaisten, että asiakkaiden näkökulmasta.

Toimivaltuuksiin liittyvät epätietoisuudet ovat korjattavissa aktiivisella itseopiskelulla ja jatkuvalla ammatillisella oppimisella. Usein kuuleekin puhuttavan, että poliisin ammatti on jatkuvaa oppimista, eikä siinä koskaan tule ”valmiiksi”. Säännökset ja lait muuttuvat jatkuvasti, joten viranomaisten on oltava aktiivisia pysyäkseen mukana jatkuvasti muuttuvassa ympäristössä. Toisen viranomaisten toimialasta tietäminen helpottaa myös oman toiminnan kehittämistä.

Tiivis yhteistyö vaatii myös yhteistä koulutusta, jota olisikin poliisin ja sosiaaliviranomaisen välille erityin toivottavaa lisätä tulevaisuudessa. Muuttuvat työympäristöt tuovat molemmille viranomaisille myös uusia haasteita, joten aktiivinen koulutus yhteistyönä olisi enemmän kuin tarpeellista myös tulevaisuudessa. Olisi hyvä luoda myös ohjaavia toimintamalleja, miten näillä tehtävillä pitäisi toimia. Toimintamalli voisi yksinkertaisesti pitää sisällään, sen että mitä poliisin halutaan tehtävän ja miksi. Mutta niin kuin kaikessa muussakin poliisin toiminnassa, on mahdotonta tehdä sellaista rautalankamallia, joka pätsisi tilanteessa kuin tilanteessa.

Karanneet nuoret ovat tehtävinä niitä, joissa turhautumista tulee eniten esille. On kuitenkin hyvä muistaa, että vaikka karanneella nuorella ei tällä kertaa ollut hätä niin asia ei välttämättä ole niin seuraavalla karkaamiskerralla. Tämän syyn takia, mielestämme jokaiseen karkaustapaukseen tulee suhtautua vakavasti. Jokainen nuori, joka on sijoitettu, on jollakin tapaa ollut ammattilaisten arvioiden mukaan lastensuojelun palveluiden tarpeessa. Tästä syystä karanneista nuorista pitäisi olla erityisen huolissaan.

Sosiaaliviranomaiset toivat haastatteluissa esille, että virka-apupyyntö on aina tapauskohtaisesti harkittu, joten poliisin pitäisi se tällä vakavuudella ottaakin. On hyvä myös muistaa, että vaikka kuinka helpolta kuulostaisi, että sosiaaliviranomainen itse kävisi hakemassa löytyneen karanneen nuoren, niin häneltä loppuu aika nopeasti työkalut. Lähtökohtaisesti voisi ajatella, että karannut nuori ei ole halukas palaamaan sijoituspaikkaan, kun on sieltä kerta karannut tai jättänyt palaamatta luvalliselta poistumiselta. Poliisi on ainoa, jolla on tässä tapauksessa toimivaltaa ottaa nuori kiinni. Sosiaaliviranomaisen ainoa toimivalta laitoksen ulkopuolella näissä tapauksissa on puhuminen.

Moni saattaa hämmentyä siitä, että sosiaaliviranomaisellakin on lakiin kirjatut rajoitustoimenpide mahdollisuudet. Kuitenkaan esimerkiksi sosiaaliviranomaisen kiinnipitämisoikeutta ei pysty hyödyntämään

laitoksen ulkopuolella. Tämä on varmasti se tieto, joka puuttuu niiltä poliiseilta, jotka miettivät miksei vät sosiaaliviranomaiset itse ota kiinni, jos tietävät missä karannut nuori on. Myös mediassa ja varmasti poliisienkin keskuudessa on ollut puheena, se kuinka lastensuojelulaitoksessa lapsista ei huolehdi, kun ne ”päästetään karkuun”. Liikkumisvapauden rajoitustoimenpide on kuitenkin erittäin painava lapsen oikeuksiin puuttuminen. Se on aina määräaikainen toimenpide, joka vaatii, että edellytykset täyttyisivät. Laki ei myöskään anna oikeutta käyttää sitä rutiinina, niin kuin ei muutakaan rajoitustoimenpidettä.

Monella saattaa olla sellainen käsitys, että nuoria voitaisiin rajoittaa lastensuojelulaitoksessa, miten vain tahdotaan. Lastensuojelulaitos ei ole verrattavissa nuorisovankilaan, joten nuoria ei voida rajoittaa samalla tavalla kuin vankeja. Lastensuojelulaitos on kasvatuksellinen, vaikka nuoret ovatkin huostaanotettuja, kiireellisesti sijoitettuja tai väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitettuja. Vaikka monelle saattaa kuulostaa paremmalta, että lapsi suljetaan turvallisesti lukon taakse, se ei välttämättä tue nuoren kasvamista aikuiseksi.

Mediassa on ollut paljon esillä nuorten hyvinvointi. Tästäkin syystä poliisin ja sosiaaliviranomaisen pitäisi entistäkin enemmän panostaa yhteistyöhön ja siihen, että tehtävät suoritetaan laadukkaasti. Poliisin antama virka-apu on vain osuus sosiaaliviranomaisen ja poliisin välisestä yhteistyöstä, mutta se on erittäin tärkeää. Tämä siksi, koska ilman poliisin toimivaltuuksia, sosiaaliviranomaisten oma tehtävä olisi välillä mahdotonta suorittaa. Tämä taas tarkoittaisi sitä, että lastensuojelu palveluiden tarpeessa oleva lapsi, nuori tai perhe, ei saisi tarvitsemaansa apua. Poliisin antamaan virka-avun laatuun on siis erittäin tärkeää kiinnittää huomiota, jotta sosiaaliviranomaiset pystyisivät tekemään työnsä parhaalla mahdollisella tavalla. Virka-aputehtävät ovat myös siksi tärkeitä, koska näillä tehtävillä lapsen on jo arvioitu olevan lastensuojelun tarpeessa tai vasta arvioidaan, tarvitseeko hän lastensuojelun asiakkuutta. Nuoren karkaaminen on myös varmasti erittäin raskas kokemus joka kerta nuoren vanhemmille. Päiväkin ilman lastensuojelun palveluita, voi joillekin lapselle tai nuorelle olla kohtalokas. Toiveenamme onkin, että kaikki poliisit ottaisivat sen tällä vakavuudella.

Poliisin ohjeistuksessa on selkeästi sanottu, että poliisi ei kuljeta laitoksesta karanneita nuoria. Moni saattaakin ihmetellä, miksi tällainen ohjeistus on laitettu. Kuitenkin kun asiaa miettii, virka-apu on sellaista, että ”lainataan” toisen toimivaltaa, kun omat eivät enää riitä. Sosiaaliviranomaiselle on yhtä lailla oikeus kuljettaa lasta ajoneuvossa kuin poliiseillakin. Kuljetuksessa poliisi toimisi enemmänkin siis työvoimana, joka ei ole virka-aputoiminnan mukaista. Joissakin tapauksissa partiot ovat kuitenkin haastateltavien mukaan silti suostuneet kuljettamaan nuorta. Ehkä tämä, että jotkin partiot ovat joustaneet kuljettamaan nuorta, luo sellaisen käsityksen sosiaaliviranomaisille, että kuljetus onnistuukin nyt poliisilta. Joustaminen on tärkeää, mutta luoko se lopulta vain odotuksia, joihin ei aina pystytäkään vastata?

Kuljetusta voidaan kuitenkin turvata poliisin ohjeistuksen mukaan, mutta se vaatii väkivallan uhkaa nuorelta. Tällaisissa tilanteissa olisi ehkä hyvä, että partion toinen jäsen istuisi lastensuojelun ajoneuvossa, ettei vain ajettaisi perässä. Jo ennalta ehkäisyn kannalta tämä on järkevä ratkaisu, koska poliisin vieressä istuminen voi vaikuttaa nuoreen jo niin, ettei lähdetä edes yrittämään. Jos kuljetuksen turvaaminen on jo hyväksytty virka-apuna ei mielestämme sitä enää voi jättää tekemättä paikan päällä niin kuin yhdelle haastateltavista oli käynyt. Onni onnettomuudessa, ettei tilanne eskaloitunut tilanteessa partion päätöksestä huolimatta. Virka-apupäätöksen on jo tehnyt päällystöön kuuluva poliisimies ja sitä pitäisi noudattaa. Yksi haastateltavista toi myös ilmi, että kuljetus oli laitettu virka-apupyyntöön ja virka-apu oli hyväksytty. Kuitenkin varsinaisella tehtävällä kuljetuksesta oli kieltäytytty. Ehkä virka-avun hyväksymisessä pitäisi siis tarkemmin miettiä mihin suostutaan, että vältetään turhilta pettymyksiltä ja kiistoilta varsinaisella tehtävällä. Kuitenkin näin toimittaessa virka-avun saaminen pitkittyisi vielä entisestään.

9.3 Aiheeseen liittyviä jatkotutkimuksia

Tutkimusta on jo teorialtasolla käsitelty paljon. Sekä poliisin, että sosiaaliviranomaisten mielipiteet virka-avusta on kuultu puolin ja toisin. Virka-avun ongelmakohtat ovat tiedossa ja niihin on pohdittu mahdollisia kehitysideoita. Seuraavan opinnäytetyön tästä aihepiiristä olisi hyvä olla toiminnallinen opinnäytetyö, jossa kehitysideoita lähdetäisiin jalostamaan. Opinnäytetyöseminaarissa tuli ilmi, että tällä opinnäytetyöllä poliisiopiskelijat ovat oppineet paljon uutta ja hyödyllistä tulevaa poliisiuraa varten. Tästä inspiroituneena syntyi opinnäytetyöidea. Toiminnallisessa opinnäytetyössä voisi luoda lyhyen materiaalin poliisin ja sosiaaliviranomaisten toimivalloista jaettavaksi molemmille tahoille. Tässä opinnäytteessä toimmekin ilmi, että ongelmien syinä ovat mahdolliset kommunikaatio ongelmat ja se, ettei toisen toimivaltoja tunneta.

Toiminnallinen opinnäytetyö voisi myös olla sellainen, joka palvelisi varsinaista virka-aputehtävin suorittamista. Materiaalissa voisi olla kuvattuna tapauksia, joihin poliisi antaa sosiaaliviranomaisille virka-apua, ja malliesimerkkejä siitä, miten nämä tilanteet suoritettaisiin. Mahdolliset jatkotutkimukset aiheesta voisivat liittyä suurempaan nostettuun ongelmakohtaan eli avun saamisen kestoon. Avun saamisen kestosta voisi mahdollisesti tehdä tilastollista tutkimusta.

9.4 Tutkimuksen onnistuminen

Aiheen valinta ja rajaaminen sujui hyvin. Rajasimme virka-avut niihin, joissa lastensuojelulliset toimenpiteet ovat läsnä. Rajaamista ohjasi, se että nuorten hyvinvointi on ollut nyt erittäin ajankohtainen aihe. Asetimme tutkimuksen tavoitteiksi selvittää, miten tyytyväisiä sosiaaliviranomaiset ovat poliisin antamaan virka-apuun. Toisena tavoitteena oli myös löytää ongelmakohtia. Kolmantena tavoitteena taas oli löytää ratkaisuja näihin ongelmakohtiin. Koemme, että vastasimme tutkimukselle asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Päästäksemme näihin tavoitteisiin tarvitsimme käytännön kokemuksia sosiaaliviranomaisilta. Haastateltavat osoittautuivat hyviksi meidän tarpeisiimme nähden.

Tutkimuksen haasteena oli löytää sopivat haastateltavat. Kaksi haastateltavaa löytyi melko helposti, mutta kolmannen haastateltavan löytämisessä oli haasteita. Alun perin haastateltavaksi olimme mietineet sosiaalityöntekijää avohuollosta. Kuitenkin lopulta yhteistuumin haastateltavaehdokkaan kanssa tulimme siihen tulokseen, ettei hän ole tutkimukseen sopiva haastateltava, koska oli ollut virka-aputehtävällä vain muutaman kerran. Tämä oli tutkimuksen luotettavuuden kannalta tärkeä päätös.

Myös haastatteluiden ajankohdan sopiminen oli joidenkin haastateltavien kanssa hieman hankalaa. Haastattelut lopulta kaikki suoritettiin henkilökohtaisesti haastattelemalla. Alun perin yhden haastattelusta piti tapahtua etäyhteydellä, mutta meidän onneksemme sekin vaihtui kasvotusten tapahtuvaan haastatteluun. Korona-aika tietenkin toi omat haasteensa kasvomaskeineen, kun puheen voimakkuutta ja selvyyttä joutui miettimään haastattelua äänittäessä. Kuitenkin huoli osoittautui turhaksi ja äänitteessä keskustelu kuulosti ihan normaaliilta.

Tutkimuksen teoriaosuuden kirjoittaminen osoittautua myös haasteeksi. Tämä johtui siitä, että jouduimme itse oppimaan ensin paljon lastensuojelusta, ennen kuin pystyimme aloittamaan kirjoittamaan teoriaosuutta. Tutkimuksen tekeminen on näin palvellut myös sen tekijöitä, koska olemme päässeet opettelemaan paljon lastensuojelusta ja virka-aputoiminnasta. Tätä tietoa tulemme varmasti jossain yhteydessä hyödyntämään tulevaisuudessa. Opinnäytetyö mielestämme onnistui hyvin, koska onnistuimme lisäksi luomaan materiaalia, jota jo itsessään poliisit ja miksei sosiaaliviranomaiset voivat hyödyntää omassa työssään.

9.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyömme luotettavuus perustuu lakiperustaan ja asiantuntijahaastatteluihin. Valitsimme kolmesta eri toimipaikasta haastateltavat, jotta saimme mahdollisimman rehellisen ja luotettavan pohjan tutkimukselle. Eri toimipaikat tuovat myös erilaisia vastauksia, kun haastateltavat eivät ole voineet kahvipöytäkeskusteluissa sopia, mitä haastattelussa kerrotaan. Haastateltavat ovat olleet poliisien kanssa useilla virka-aputehtävillä, ja tämä oli tärkein kriteeri meille haastateltavia valitessamme.

Haastateltavien nimet jätettiin tästä opinnäytetyöstä pois, ettei kukaan haastateltava jättäisi sen takia joitakin tärkeitä asioita kertomatta, koska pelkäisi vastauksien tuomia seurauksia. Haastateltavia yksilöitiin kuitenkin kokemusten ja toimipisteiden kautta, ja tämä kerrottiin kaikille haastatteluiden aluksi, että näin tulemme tekemään. Emme kokeneet, että haastateltavien nimien jättäminen pois vaikuttaisi tutkimuksen luotettavuuteen. Tärkeämpänä pidimme sitä, että haastateltavien taustat kuten virka-apukokeneisuus ja toimipaikka tuotiin ilmi.

Tutkimuksessamme oli tarkoituksena tuoda sosiaalityöntekijöiden omia ajatuksia ilmi. Tutkimuksen tuloksista ei ollut tarkoituksena luoda tilastollisesti pätevää tietoa. Haastateltavien vähäisen määrän

myötä, haastatteluista ei pysty tekemään yleistyksiä. Tämä tietenkin osaltaan laskee tutkimuksen luotettavuutta, koska otanta on ollut niin pieni. Haastateltavat oli myös kaikki valittu Vantaalta, joten tutkimustulokset eivät koske koko Suomea.

Tutkimuksen luotettavuutta tuli pohdittua sen eri vaiheissa. Tutkimuslupaa hakiessa mietimme tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Pyrimme varmistamaan, ettei tutkimuksesta ole haittaa haastateltaville tai lastensuojelun asiakkaille. Olemme tehneet työn niin ettei lastensuojelun asiakkaita pysty tunnistamaan kirjoittamamme perusteella. Haastatteluissa ei ole yksilöity lastensuojelun asiakkaita eikä ole käytetty heidän henkilötietojaan.

Haastatteluvaiheessa kaikille haastateltaville käytettiin samaa teemarunkopohjaa, joka on tämän opinnäytetyön liitteenä. Luotettavuutta tukee myös se, että kaikki teemat ja niiden alateemat tuli käsiteltyä kaikkien haastateltavien kanssa. Kaikki haastattelut litteroitiin samalla tyylillä ja heti haastatteluiden jälkeen. Litteroitua haastatteluaineistoa käsiteltiin niin, ettei haastateltavien sanoja vääristelty. Analysoinnissa hyödynnettiin teemahaastattelurunkoa ja haastatteluista poimittiin kaikkien teemojen alle haastateltavien vastauksia ja pohdintoja.

LÄHTEET

Alasuutari Pertti 2011: Laadullinen tutkimus. Tampere, Vastapaino. Luettavissa: <https://www.elibslibrary.com/fi/book/978-951-768-385-2> Luettu 7.1.2021.

Hakala, Juha T. 2004: Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Helsinki, Gaudeamus. Kurssikirja.

Helminen Klaus, Kuusimäki Mikko & Rantaeskola Satu 2012: Poliisilaki. Helsinki, Alma Talent Oy.

Hämäläinen, Antti 2017: Käsityksiä poliisin antamasta virka-avusta sosiaaliviranomaisille lastensuojelutapauksissa Ylä-Savon alueella. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

ID-20305860. Poliisihallituksen kirje POL-2020-42250. Operatiivisesta virka-aputoiminnasta annetun Poliisihallituksen ohjeen keskeiset muutokset. 16.09.2020.

ID-20228371. Poliisihallituksen liite POL-2020-42250. Poliisin virka-apu lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten tavoittamiseksi. 12.09.2020.

ID-20227614. Poliisihallituksen ohje POL-2020-42250. Poliisin operatiivinen virka-aputoiminta. Voimassaoloaika 1.10.2020 - 30.9.2025.

Isoniemi, Sami 2019: Sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun näkökulmasta. Vaasan yliopisto. Johtamisen yksikkö. Julkisoikeus. Väitöskirja. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-865-8> Luettu 10.2.2021.

Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja: Laadullisen tutkimuksen aineistot. Haastattelut. Teemahaastattelu. Luettavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/#Teemahaastattelu> Luettu 10.2.2021.

Lastensuojelun käsikirja: Huostaanotto. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto> Luettu 11.2.2021.

Lastensuojelun käsikirja: Kiireellinen sijoitus. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus> Luettu 28.1.2021.

Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun arvot ja periaatteet. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet> Luettu 28.1.2021

Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun sosiaalityöntekijän kelpoisuus ja tehtävät Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/lastensuojelun-sosiaalityontekijan-kelpoisuus-ja-tehtavat> Luettu: 13.1.2021.

Lastensuojelun käsikirja: Muistilista: kiireellinen päivystyskotikäynti Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/muistilista-kiireellinen-paivystyskotikaynti> Luettu 22.2.2021.

Lastensuojelun käsikirja: Sijaishuolto. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto> Luettu 29.1.2021.

Lastensuojelulain muutokset 1.1.2020. Luettavissa: <https://stm.fi/lastensuojelulain-muutokset>. Luettu 23.1.2021.

Metsämuuronen Jari 2001: Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Helsinki, International Methelp. (Kurssikirja).

Puusa, Anu & Juuti Pauli 2020: Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Luettavissa: <https://www.nextory.fi/kirja/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat-ja-menetelmat-10655281/> Luettu 7.1.2021.

Rajamäki 2019: Poliisin virka-apu mielenterveyslain 31 §:n mukaan. Tarkastelussa virka-avut. Pohjanmaan poliisilaitoksella. Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö.

Räty Tapio 2015: Lastensuojelulaki- käytäntö ja soveltaminen. 3. uudistettu painos. Helsinki, Edita.

Sosiaali- ja kriisipäivystys. Luettavissa: https://www.vantaa.fi/sosiaali- ja_kriisipaivystys. Luettu 23.1.2021.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Uudistettu laitos, Helsinki, Tammi. Luettavissa: [https://www.nextory.fi/kirja/laadullinen-tutkimus-ja-sisällönanalyysi-10054826/](https://www.nextory.fi/kirja/laadullinen-tutkimus-ja-sisallönanalyysi-10054826/) Luettu 7.1.2021.

Valli, Viola 2013: KOTIKÄYNNILLÄ- Tutkimus lastensuojelun kotikäynneillä rakennettavasta asiakkuussuhteesta ja kodin merkityksistä. Tampereen yliopisto. Pro gradu – tutkielma. Luettavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/84334/gradu06543.pdf?sequence=1> Luettu 10.2.2021.

LIITE 1: TEEMAHAASTATTELURUNKO

Haastateltavan oma tausta

- Työnkuva
- Koulutus
- Virka-apukokemus
- Yksikön tehtävät

Lastensuojelu virka-aputehtävät

- Yksikön pyytämät virka-avut
- Virka-apupyynnö
- Miten nykyinen virka-aputoiminta toimii?

Virka-avut käytännössä

- Toimivat asiat
- Kehitettävät asiat
- Poliisien asenteet tehtävillä
- Tehtäväkohtaiset erot ja ongelmat

Sosiaaliviranomaisten näkökulmaa virka-avuihin

- Sosiaaliviranomaisten suhtautuminen poliisin antamiin virka-apuihin
- Lasten etu ja poliisi
- Tunne, joka jäänyt virka-aputehtävien jälkeen
- Hyviä ja huonoja virka-apukokemuksia

Konkreettiset parannusehdotukset

- Toivottu poliisin toiminta
- Lasten edun parantaminen
- Yhteistyön kehittäminen

LIITE 2: SAATEKIRJE

Hei!

Olemme Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä ”Poliisin sosiaaliviranomaisille antaman virka-avun laatu Vantaalla.” Olemme olleet yhteyksissä Vantaan lastensuojelun vs. palvelupäällikköön, jonka kautta olemme saaneet yhteystietonne haastateltavien hankkimista varten.

Haussa meillä on kolme haastateltavaa, joilla on kokemusta tehtäviltä, joissa poliisi antaa virka-apua sosiaaliviranomaisille. Yhdyshenkilömme kehotti olemaan yhteydessä teihin, jotta löytäisimme oikeat haastateltavat. Haastattelut tehdään haastateltavien ehdoilla tammikuun aikana.

Haastatteluissa pyrimme saamaan tietoa, miten poliisi on toiminut virka-aputehtävillä ja mitä kehitettävää toiminnassa on.

Tämä sähköposti on lähetetty lastensuojelun virka-aikaiseen päivystykseen, sosiaali- ja kriisipäivystykseen sekä avohuoltoon. Tavoitteenamme olisi saada haastateltava jokaisesta, jotta kokemuksia virka-aputehtävistä olisi erilaisia.

Ystävällisin terveisin

Roosa Rantalainen ja Mila Mynttinen